

Lezers: 507-68 (77-000). Circulatie in
struikel 10-80 2001.

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: drs. F. J. J. Princen
Peuleyen 164, 2742 EP Waddinxveen

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

J. C. A. C. de Vogel
brigade-generaal der infanterie

p/s HKS, Frederikkazerne
v.d. Burchlaan 31, 2597 PC Den Haag
Telefoon (070) 3 16 66 29

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

B. A. C. Drosté
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

J. F. W. van Angeren
luitenant-kolonel Kon. luchtmacht

J. M. J. Bosch
luitenant-kolonel der cavalerie

Ir. G. M. van der Laan
brigade-generaal van de technische staf

drs. J. W. M. Schulten
luitenant-kolonel verbindingdienst

drs. Ch. F. Turpijn
kolonel van de militair psychologische
en sociologische dienst

BUREAU-REDACTIE/PRODUKTIE:

Spul 47, 2511 BL Den Haag
Telefoon (070) 3 18 68 67

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar
Losse nummers f 3,-

ADVERTENTIES:

N.V. Noord-Nederlandse Drukkerij
Postbus 6, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 86 66
I.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADruk VERBODEN

*Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht
en de Koninklijke luchtmacht* **242**

Editoriaal:

**Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de
Krijgswetenschap 125 jaar** **243**

In memoriam M. R. H. Calmeyer **245**

P. J. R. Baeten:

**CFE: een jaar onderhandelen over conventionele-
wapens-vermindering** **246**

A. E. Drougos:

Greece and the Atlantic Alliance **250**

C. D. A. Blankestijn:

**Duitse logistieke ondersteuning tijdens het Ardennen-
offensief. 1. Uitgangssituatie en planning** **255**

prof. dr. G. Teitler:

Tirpitz' troef. De draagkracht van de risicostrategie **265**

drs. W. J. Angenent:

Discipline, exercitie en doelmatigheid **270**

R. S. van Dam:

**De Franse defensiepolitiek en de rol van de Franse
Strategische luchtmacht** **273**

A. C. Tjepkema:

Doctrinevorming bij luchtstrijdkrachten **277**

R. O. Langelaar:

**Glasnost en de hulp van de westelijke geallieerden aan
de Sovjet-Unie in 1941-1945** **280**

Meningen van anderen:

**Het Nederlands detachement in Libanon. Blik op de
toekomst** **282**

Antwoord op meningen van anderen:

**Het Nederlands detachement in Libanon. Blik op de
toekomst** **283**

Boeken **283**

Vakpers:

1989: agressieve visie **285**

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 77010 (23.1/80). Adviescommissie III bij de Koninklijke landmacht (herdruk, juni 1988).

LaO 77009 (23.1/79). Adviescommissie-II bij de Koninklijke landmacht (2e herdruk, juni 1988).

LuO 79505 (23.3/9). Overzicht vredesorganisatie van de Koninklijke luchtmacht (herdruk, juli 1988).

LaO 88008 (55.17/98). Regeling internationale verhuizingen van/naar Nederland naar/van de Verenigde Staten van Amerika of Canada en verhuizingen binnen de Verenigde Staten van Amerika.

LaO 71525 (81/33) / LuO 71031 (81/37). Regeling militaire rijbewijzen (herdruk, december 1988).

LaO 62035 (55.17/52) / LuO 62540 (55.17/50). Plaatsingskostenbesluit 1962 (herdruk, januari 1989).

LaO 73005 (55.17/84) / LuO 73504 (55.17/81). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling militairen land- en luchtmacht 1972 (herdruk, januari 1989).

LaO 78016 (81/44) / LuO 78515 (81/38). Reisbesluit militairen 1978 (herdruk, januari 1989).

LaO 85007 (55.17/95) / LuO 85510 (55.17/92). Regeling dagelijks reizen tussen de woning en de plaats van tewerkstelling voor militairen geplaatst in Nederland, België of de Bondsrepubliek Duitsland, die niet woonachtig zijn in het land van plaatsing (herdruk, januari 1989).

Lacirc 006-87 op VS 2-1100 (15/3a). Het dragen van sieraden tijdens werkzaamheden praktische diensten en oefeningen.

Lacirc 007-87 op VS 2-1100 (13.23/1). Aanwijzing met betrekking tot gebruik van merkingen.

Lamed 001-88 (78.555). Opleiding instructeur lo en sport.

Lamed 012-88 (78.559). Omscholing tot materieelbeheerder.

Lamed 013-88 (78/560). Dienstvaktechnische opleiding voor (sergeant-majoor) administrateur.

Lamed 014-88 (78/561). Omscholing tot administrateur.

Lamed 015-88 (78.562). Cursus stafdienst/staforiëntatie aan de Hogere Krijgsschool.

KL/KLu-mededelingen/ orders cf VS 2-1100

KL-med. 78/562. Cursus Stafdienst/Staforiëntatie aan de Hogere Krijgsschool (891002).

KL-med. 78/397q. Cursus Voortgezette militaire vorming aan de Hogere Krijgsschool (891106).

KL-med. 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (891101).

KL-med. 78/385K. Cursus Hogere Militaire Vorming aan de Hogere Krijgsschool (891211).

KL-order 09/8. Voorziening kaarten en overige geografische informatie (891211).

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGS WETENSCHAP

Op *donderdag 21 juni a.s.* te 19.30 uur (zaal open om 19 uur) houdt de vereniging voor leden en introducé(e)s een bijeenkomst in het Defensievoortlichtingscentrum, Korte Houtstraat 21, Den Haag, waar prof. dr. Geoffrey Till, van het Royal Naval College te Londen, een inleiding zal houden over

Maritime strategy at the turn of the century

Na de voordracht wordt, zoals gebruikelijk, gelegenheid geboden voor discussie.

Na deze discussie zal de algemene ledenvergadering plaatsvinden.

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap 125 jaar

Eene goede zaak aangeprezen. Zo luidde de titel van het artikel in de Militaire Spectator, waarin in 1865 de oprichting van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap werd aangekondigd. Na informatie over de doelstellingen van de Vereniging te hebben verstrekt, sloot het artikel met de woorden:

Wij ijveren ten zeerste voor de goede bedoelingen dier Vereniging; we doen dit met vol vertrouwen, te meer omdat de namen der oprichters ons borg spreken voor het nut, dat eene vereniging, onder eene leiding als de bunne, noodwendig moet stichten.

Weinig lezers van toen zullen hebben vermoed dat 125 jaar later de Vereniging en de Militaire Spectator niet alleen nog zouden bestaan, maar tevens zeer nauw met elkaar zouden zijn verbonden.

De Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap werd op 6 mei 1865 door veertien officieren en twee oud-officieren in Den Haag opgericht. De doelstelling was „Onderlinge oefening in de Krijgswetenschap en meer bepaald algemene verspreiding van heldere begrippen omtrent krijgswetenschappen”. Het lidmaatschap stond open voor officieren van alle rangen en „beschaafde” burgers. Voorlichting van de burgerij over defensieaangelegenheden vormde dan ook een belangrijk deel van de activiteiten van de vereniging. De toenmalige minister van oorlog,

kolonel der artillerie J.W. Blanken, was allesbehalve gelukkig met de oprichting van de nieuwe vereniging, omdat zulks was geschied uit onvrede met het defensiebeleid. De krijgsmacht werd verwaarloosd en de burgerij was nauwelijks in defensieaangelegenheden geïnteresseerd. Binnen het officierskorps giste het overigens al enkele jaren. In tijdschriftartikelen en brochures werd het defensiebeleid over de hekel gehaald. Dat ging dermate „hardhandig” dat de minister van oorlog „op uitdrukkelijk verzoek van Zijne Majesteit” de schrijftactiviteiten van het officierskorps in 1862 trachtte terug te dringen door het uitvaardigen van de „schrijfcirculaire”. Het was vergeefse moeite, want de publikaties bleven verschijnen.

In aanwezigheid van 94 leden werd op 6 oktober 1865 in Den Haag de eerste bijeenkomst van de nieuwe vereniging gehouden. Kapitein jhr. J.W. van Sypesteijn hield een voordracht, waarna er uitvoerig werd gediscussieerd. Hierbij trad vooral het latere bekende Tweede-Kamerlid T.J. Stieltjes op de voorgrond. Door de voorzitter van de vereniging, majoor der artillerie F.A.T. Delprat, werd tijdens de discussie naar voren gebracht dat de Nederlandse krijgsmacht zich te sterk op het Engelse militaire denken oriënteerde. Volgens hem moest er meer aandacht aan de ontwikkelingen in Duitsland worden besteed.

De vereniging voorzag kennelijk in een behoefte, want op 1 oktober 1866 waren er al 666 leden en in 1874 werd het eerste duizendtal overschreden; in 1890 waren het er zelfs meer dan tweeduizend.

Hoewel de vereniging in haar reglement had opgenomen dat kritiek op het defensiebeleid „steeds met betamelijkheid en waardeering van hooger standpunt” moest worden gevoerd, bleef Defensie vijandig ten opzichte van de vereniging. Doch langzamerhand keerde het tij. De defensieleiding kreeg meer waardering voor de vereniging terwijl het bestuur, zonder daarbij de kritische zin te verliezen, onnodige botsingen met het ministerie van oorlog probeerde te vermijden.

Volgens de statuten zou de vereniging haar doelstelling realiseren door het doen houden van voordrachten en discussies daarover. Van elke vergadering werden notulen opgemaakt, die als Verslag werden gepubliceerd. Vanaf 1876 werden de debatten woordelijk weergegeven. Langzamerhand kwam de voordracht echter meer op de voorgrond te staan. Aan de voorlichting over krijgswetenschappen werd ook minder aandacht besteed. Deze ontwikkeling werd in de reglementswijziging van 1875 tot uitdrukking gebracht. ▷

De verhandelingen van de vereniging trokken de aandacht van de media en vormden vele malen onderwerp van gesprek tijdens de Kamerdebatten. Behalve door het laten houden van voordrachten probeerde de vereniging de studie in de krijgswetenschappen te bevorderen door prijsvragen. In 1886 werden er voor het eerst drie uitgeschreven. Al gauw bleek echter dat dit financieel niet haalbaar was. Een andere moeilijkheid was het vinden van geschikte onderwerpen. Daarom werd ervan afgezien en men ging over tot het uitgeven van, al dan niet vertaalde, artikelen uit buitenlandse militaire tijdschriften. Zo werden van 1892 tot 1902 jaarlijks vier tot vijf verhandelingen uitgegeven en werd de internationale militaire literatuur voor het Nederlandse officierskorps en andere belangstellenden beter toegankelijk gemaakt. Vanaf het verenigingsjaar 1902/03 verschenen de verslagen in het „Orgaan der Vereniging Ter Beoefening van de Krijgswetenschap”. In 1968 werd de naam veranderd in „Mars in Cathedra” en kreeg het kwartaalblad een moderne vormgeving. In april 1988 verscheen het voor het laatst in die vorm en het wordt — uit kostenoverwegingen — sedert september 1988 circa viermaal per jaar als extra katern opgenomen in het voor de leden bestemde oplagedeel van de Militaire Spectator.

In navolging van von Löbells „Jahresberichte über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen” werd vanaf 1905 een Wetenschappelijk Jaarbericht uitgegeven. Hierin waren artikelen op politiek en militair-wetenschappelijk gebied opgenomen, alsmede samenvattingen van publikaties uit de internationale militaire vakpers. De uitgave van het Orgaan en het Wetenschappelijk Jaarbericht werd in 1940 gestaakt. In 1947 verscheen het eerste naoorlogse Wetenschappelijke Jaarbericht. Evenals vóór de Tweede Wereldoorlog werd zeer nauw samengewerkt met de Hogere Krijgsschool. Het werd de gewoonte dat de directeur hiervan als redacteur optrad. Een en ander betekende niet dat de Koninklijke marine en de Koninklijke luchtmacht over het hoofd werden gezien. De vereniging bleef zich voor alle drie krijgsmacht delen inzetten. In 1968 werd de uitgave van het Jaarbericht, hoofdzakelijk uit financiële overwegingen, gestaakt.

De verslagen van de Vereniging en de Wetenschap-

pelijke Jaarberichten vormen thans een belangrijke historische bron voor het militair-wetenschappelijke denken in Nederland. Zij laten zien dat juist in tijden van verminderde defensie-inspanning de Vereniging grote activiteiten ontplooidde. Binnen de vereniging zijn zeer veel vooraanstaande Nederlandse officieren actief geweest. Onder hen bevonden zich o.a. luitenant-generaal W.J. Knoop, S.C. Hojel, J.W. Bergansius en generaal C.J. Sniijders. Uit de naoorlogse periode moeten worden genoemd de generaals M.R.H. Calmeyer, J.H. Couzy en D.A. van Hilten.

Eind 1971 besloot de toenmalige minister van defensie W. den Toom dat het beter was de uitgave van de Militaire Spectator door de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap te laten verzorgen. Op deze wijze werd het mogelijk gemaakt dat binnen het defensieapparaat op een verantwoorde en wetenschappelijke wijze defensievraagstukken aan de orde konden worden gesteld.

Na 125 jaar is de, inmiddels Koninklijke, Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nog steeds trouw aan haar oorspronkelijke beginselen. Regelmatig worden voordrachten georganiseerd die tot doel hebben de kennis van de krijgswetenschappen te verhogen en belangstelling voor de Nederlandse defensie te wekken. Door de Krijgswetenschapsprijs, jaarlijks toe te kennen voor de beste scripties van KMA en KIM draagt de vereniging bij tot het bevorderen van de belangstelling voor de krijgswetenschappen. Met min of meer hetzelfde doel wordt regelmatig de Militaire Spectator Legpenning* uitgereikt aan personen die zich op defensie-publicitair gebied bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt.

Door het samengaan van de Vereniging en de Militaire Spectator is het voortbestaan van de beoefening van de krijgswetenschappen in Nederland verzekerd. Het is te hopen dat velen de komende 125 jaar, evenals dat in het verleden het geval geweest is, de weg naar de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en de Militaire Spectator zullen vinden. Evenals in 1865 is thans kennis van zaken over defensieaangelegenheden meer dan noodzakelijk.

* In 1982 ingesteld t.g.v. het 150-jarig bestaan van ons maandblad.

In memoriam

M. R. H. Calmeyer

1895-1990

Op 7 maart 1990 overleed in Den Haag luitenant-generaal b.d. M. R. H. Calmeyer, een zeer integer mens en een voortreffelijk officier. Calmeyer werd in 1895 in Hellevoetsluis geboren en aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda opgeleid tot officier bij het Wapen der Infanterie. In 1917 voltooide hij deze opleiding en werd tot tweede luitenant benoemd.

Evenals voor de andere officieren van zijn tijd waren zijn toekomstperspectieven somber. Op defensie werd bezuinigd en de bevorderingen gingen zeer traag, waardoor hij achttien jaar in de luitenant-rangen zou doorbrengen. Calmeyer bleef echter niet bij de pakken neerzitten en reageerde op de hem eigen, kordate wijze. Om ervaring op te doen liet hij zich van 1921 tot 1925 bij het Nederlands-Indisch Leger detacheren.

Na zijn terugkeer in Nederland studeerde hij aan de Hogere Krijgsschool en vervulde verschillende troepen- en staffuncties. Tijdens de meidagen van 1940 was hij in de rang van kapitein chef-staf van de Groep Kil van het Zuidfront van de Vesting Holland. Na de capitulatie was hij werkzaam bij de Afd. Krijgsgeschiedenis van het Hoofdtregelingsbureau, het voormalig Algemeen Hoofdkwartier, totdat hij in mei 1942 in krijgsgevangenschap werd gevoerd. Na de Tweede Wereldoorlog werkte hij in verschillende functies nauw samen met generaal mr. H. J. Kruls.

Calmeyer, inmiddels tot luitenant-generaal bevorderd, leverde na de oorlog een belangrijke bijdrage tot de wederopbouw van de Koninklijke landmacht. Consequent als hij was, nam hij ontslag uit de militaire dienst toen Kruls naar aanleiding van een conflict met de regering over de hoogte van de defensie-uitgaven als chef van de Generale Staf het veld moest ruimen.

Na zijn dienstverlating was Calmeyer op talloze terreinen zeer actief. Zo was hij lid van de Tweede Kamer voor de CHU (1956-1959) en staatssecretaris in het kabinet-De Quay (1959-1963). Hij was de stuwende kracht bij de onderwijsvernieuwing van de KMA in 1961.

Van 1932 tot en met 1952 was hij redactielid van de Militaire Spectator, vanaf 1 juli 1946 als hoofdredacteur, en voorzitter van de Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap (1949-1959). Deze laatste vereniging benoemde hem op 16 oktober 1959 tot erelid. Van 1953 tot 1959 was hij voorzitter van het Stichtingsbestuur van het Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum „Generaal Hoefer”, en van 1967 tot 1978 voorzitter van de Koninklijke Vereniging „Ons Leger”. Ook van deze vereniging was hij erelid. Voor genealogisch onderzoek had hij grote belangstelling.

Ondanks zijn drukke ambtelijke werkzaamheden en zijn vele bestuurlijke activiteiten verschenen er zeer veel publikaties van zijn hand. De meeste daarvan waren van krijgswetenschappelijke en militair-historische aard. Zijn invloed op de ontwikkeling van de Nederlandse krijgswetenschappen kan daarom nauwelijks worden overschat.

In de loop van zijn carrière heeft Calmeyer talloze hoge onderscheidingen gekregen. Voor zijn krijgsverrichtingen tijdens de meidagen was hem het Bronzen Kruis toegekend. Voorts was hij grootofficier in de Orde van Oranje-Nassau met de zwaarden, ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en is hem het Grootkruis in de Orde van Leopold II (België) toegekend.

Met Calmeyer is een groot Nederlander heengegaan. Het is te hopen dat aan deze indrukwekkende persoonlijkheid in de naaste toekomst een biografie zal worden gewijd. Vooral voor de huidige officiersgeneraties kan het leven van M. R. H. Calmeyer een inspiratiebron zijn bij het vinden van de weg in een onduidelijke toekomst.

CFE: een jaar onderhandelen over conventionele-wapensvermindering

Sinds 9 maart 1989 onderhandelen de zestien NAVO-landen en de zeven lidstaten van het Warschau-Pact in de Hofburg te Wenen over vermindering van de conventionele bewapening in het gebied van de Atlantische Oceaan tot de Oeral (ATTU). Het doel van de CFE-onderhandelingen (*Conventional armed Forces in Europe*) is driedig:

- het bereiken van een veilige en stabiele balans van conventionele bewapening op lagere niveaus;
- het elimineren van ongelijkheden die nadelig zijn voor stabiliteit en veiligheid;
- de eliminatie van de mogelijkheid een verrassingsaanval te doen en grootschalige offensieve acties te beginnen.

In het mandaat voor de CFE-besprekingen is vastgelegd dat er zal worden gesproken over *alle op het land gestationeerde conventionele strijdkrachten die zich binnen het reductiegebied bevinden*. Het eerste NAVO-voorstel om te komen tot een vermindering van de conventionele bewapening werd ter tafel gebracht tijdens de eerste ronde van de CFE-besprekingen.

Eerste ronde

De kern van het NAVO-voorstel bestond uit de volgende vijf „regels”.

1. Binnen het ATTU-gebied mogen Oost en West te zamen (in parate eenheden en in opslag) niet meer dan 40.000 tanks, 33.000 stukken artillerie en 56.000 pantserinfanterievoertuigen (PIV) bezitten („Overall limit”-regel). Voor de NAVO betekent dit dat het aantal tanks moet verminderen van 22.500 naar 20.000, het aantal PIV van 29.000 naar 28.000 en het aantal stukken artillerie van 17.500 naar 16.500. Aan Warschau-Pactzijde moet het aantal tanks verminderen van 52.000

naar 20.000, het aantal PIV van 55.000 naar 28.000 en het aantal stukken artillerie van 43.000 naar 16.500.

2. Geen enkel land mag meer dan 30% van het totale aantal wapens binnen een bepaalde wapencategorie verwerven („Sufficiency”-regel).
3. Geen van de partijen zal in landen behorende tot een bondgenootschappelijk verdrag parate eenheden stationeren wier uitrusting de volgende aantallen te boven gaat: 3200 tanks, 1700 stukken artillerie en 6000 PIV („Stationed forces”-regel).
4. In bepaalde te voren vastgestelde (sub)regio's mag geen van de landen aangesloten bij een bondgenootschappelijk verdrag meer wapens bezitten dan het voor die (sub)regio geldende (sub)plafond („Sub-limits”-regel).
5. Elk jaar zal er een uitwisseling van informatie plaatsvinden („Information exchange”-regel).

De kern van het Warschau-Pactvoorstel in de eerste ronde bestond uit een drie-fasenplan. In de eerste fase, die twee of drie jaar mocht duren, verminderen Oost en West de aantallen wapens in de belangrijkste wapencategorieën tot een niveau dat 10 à 15% onder het laagste niveau ligt. In de tweede fase, die ook twee of drie jaar mocht duren, worden de aantallen wapens per categorie met nog eens 25% verminderd. In de derde fase zouden de overgebleven strijdkrachten een strikt defensief karakter moeten krijgen.

Een van de belangrijkste kritiekpunten van de NAVO op de voorstellen van het Warschau-Pact was het feit dat de voorstellen niet gepaard gingen met cijfers over wapens en manschappen. Op 11 mei 1989 kwam Gorbatsjov aan die kritiek tegemoet door in gesprekken met de Amerikaanse minister van buitenlandse zaken Baker voorstellen te doen die (voor de eerste keer) met cijfers werden ondersteund. Gorbatsjov stelde voor om, in vijf of zes fasen, te komen tot gezamenlijke plafonds

voor de beide bondgenootschappen in alle wapencategorieën. In totaal mochten de beide bondgenootschappen na de reducties nog 1.350.000 soldaten, 1500 gevechtsvliegtuigen, 1700 gevechtshelikopters, 20.000 tanks, 24.000 stukken artillerie (met een kaliber groter dan 100 mm) en 28.000 PIV bezitten. Wapens in opslag zouden onderdeel moeten uitmaken van deze aantallen.

Op 23 mei vulde het Warschau-Pact de op 18 mei 1989 aan de NAVO voorgelegde voorstellen aan. Volgens het Warschau-Pact zouden NAVO en WP plafonds moeten overeenkomen voor buiten het eigen grondgebied gestationeerde wapens en manschappen. Concreet betekende dit dat het Warschau-Pact 4500 tanks, 4000 stukken artillerie, 7500 PIV, 350 gevechtsvliegtuigen, 600 helikopters en 350.000 manschappen buiten het eigen grondgebied mocht stationeren. Het NAVO-voorstel van 9 maart 1989 stelde voor deze categorieën de volgende (lagere) aantallen voor: 3200 tanks, 1700 stukken artillerie en 6000 PIV.

Voor de Centrale Zone van het CFE-mandaatgebied (bestaande uit de DDR, Tsjechoslowakije, Polen, Hongarije, de Bondsrepubliek Duitsland, België, Nederland, Luxemburg en Denemarken) stelde het Warschau-Pact de volgende wederzijdse plafonds voor: 570.000 manschappen, 420 gevechtsvliegtuigen, 800 gevechtshelikopters, 8700 tanks, 7600 stukken artillerie en 14.500 PIV. De NAVO-voorstellen voor de Centrale Zone (de door het Warschau-Pact gehanteerde zone minus Denemarken), ingediend aan het begin van de CFE-onderhandelingen, gingen uit van een wederzijdse vermindering van de aantallen wapens tot 8000 tanks, 4500 stukken artillerie en 11.000 PIV.

Tijdens de NAVO-Top eind mei 1989 in Brussel, deed president Bush het Warschau-Pact een aantal nieuwe (aanvullende) voorstellen. Samengevat kwamen die neer op het volgende.

— Een reductie van het aantal Amerikaanse en Russische manschappen (in gevechtseenheden). Aan NAVO-zijde diende het aantal manschappen te worden verminderd van 305.000 naar 275.000 en aan Sovjetrussische zijde van 600.000 naar 275.000.

— Een reductie van het aantal vliegtuigen en helikopters tot een niveau dat 15% onder het NAVO-niveau voor beide wapencategorieën ligt.

De aantallen tanks, PIV en stukken artillerie bleven in de voorstellen van president Bush dezelfde als in de oorspronkelijke voorstellen, gedaan bij de opening van de CFE-besprekingen in maart 1989.

Tweede ronde

Voortbouwend op deze voorstellen, kwam de NAVO op 13 juli 1989, twee maanden eerder dan gepland, met het laatste voorstel in de tweede ronde van de onderhandelingen.

— Het totale aantal gevechtsvliegtuigen binnen het ATTU-gebied mag niet groter zijn dan 11.400, waarbij geen van beide partijen er meer dan 5700 mag bezitten.

— Het totale aantal gevechtshelikopters mag niet groter zijn dan 3800, waarbij geen van beide partijen er meer dan 1900 mag bezitten.

— Het totale aantal manschappen, zowel van land- als luchtmacht, gestationeerd buiten het nationale grondgebied maar binnen het ATTU-gebied, mag niet meer bedragen dan 275.000 aan elke kant.

Derde ronde

Op 7 september 1989 begon de derde ronde van de CFE-onderhandelingen. Op 21 september legde de NAVO aan het Warschau-Pact een uitgebreid pakket maatregelen voor op het gebied van informatie, verificatie en stabilisatie en non-circumventie.

Op 28 september deed het Warschau-Pact nieuwe voorstellen voor een vermindering van het aantal gevechtsvliegtuigen en -helikopters. In het nieuwe voorstel van het Warschau-Pact mocht ieder bondgenootschap over totaal 4700 gevechtsvliegtuigen beschikken. De NAVO stelde een plafond van 5700 vliegtuigen voor.

Op het gebied van de gevechtshelikopters nam het Warschau-Pact in zijn voorstellen het NAVO-plafond van 3800 helikopters over, d.w.z. 1900 voor ieder bondgenootschap. Over de definitie van beide wapensystemen bestond geen overeenstemming.

In de slotzitting van de derde ronde (19 oktober 1989) legde de Sovjet-Unie namens de leden van

het Warschau-Pact aan de NAVO de Oosteuropese voorstellen voor m.b.t. informatie, verificatie en stabilisatie. Deze kwamen in belangrijke mate tegemoet aan de NAVO-voorstellen in deze.

Voorts bereikten de lidstaten van de NAVO en het Warschau-Pact tijdens de derde onderhandelingsronde overeenstemming over de definiëring van de wapencategorie artillerie. Beide zijden werden het eens over de soorten en typen artillerie die onder de definitie vallen (zij het nog niet over de hoogte van het plafond).

In de periode tussen het einde van de derde ronde en het begin van de vierde ronde heeft de High Level Task Force van de NAVO getracht een ontwerp-tekst voor een CFE-akkoord op te stellen. Bijzonder aan dit concept-akkoord was dat de NAVO voorstelde van de ondertekening van het akkoord een individuele verbintenis te maken, en niet een blok-tot-blokverbintenis. Ingaande op wensen van enkele Oost- en Westeuropese landen, spreekt het concept-akkoord slechts van „groepen van landen”, en niet van NAVO of Warschau-Pact.

Belangrijk struikelblok bij het bereiken van overeenstemming over de inhoud van een concept-akkoord tussen de NAVO-lidstaten onderling was een Grieks-Turks conflict over de Turkse havenstad Mersin (vanwaaruit Turkse versterkingen naar Noord-Cyprus kunnen worden gevaren). De kern van het probleem vormde het feit dat het toepassingsgebied voor een CFE-akkoord niet nader is gedefinieerd. Hierdoor was onduidelijk of Mersin binnen of buiten het toepassingsgebied valt. De Grieken waren niettemin van mening dat Mersin binnen het toepassingsgebied diende te vallen. De Turken bestreden dat.

Vierde ronde

Als gevolg van deze onenigheid slaagde de NAVO bij het begin van de vierde onderhandelingsronde (10 november 1989) niet erin aan het Warschau-Pact een concept-akkoord voor te leggen. Pas op 14 december 1989 bereikten de NAVO-lidstaten in een vergadering van de Noordatlantische Raad overeenstemming over een ontwerp-tekst voor een CFE-I-akkoord. Tijdens die bijeenkomst trok Griekenland zijn veto in om het indienen van de ontwerp-tekst door alle zestien NAVO-lidstaten

mogelijk te maken. Het conflict omtrent Mersin is daarmee echter nog niet opgelost.

De (nog niet voor publikatie vrijgegeven) ontwerp-tekst van de NAVO was vooral het in een verdrag vastleggen van eerder gedane voorstellen. Zo bevatte de ontwerp-tekst de volgende (reeds bekende) plafonds voor de belangrijkste wapencategorieën; tanks (20.000), PIV (28.000), artillerie (16.500), gevechtsvliegtuigen (5700), gevechtshelikopters (1900) en 275.000 Sovjetrussische en Amerikaanse troepen, gestationeerd buiten het nationale grondgebied en binnen ATTU.

Ook het Warschau-Pact diende op dezelfde dag als de NAVO, 14 december, een 23 artikelen tellende ontwerp-tekst in. Die tekst bevatte de volgende (eveneens bekende) plafonds voor de belangrijkste wapencategorieën; tanks (20.000), PIV (28.000), artillerie (24.000), gevechtsvliegtuigen (4700), gevechtshelikopters (1900) en 300.000 buiten de nationale grenzen maar binnen ATTU gestationeerde troepen (aan westelijke zijde vallen *alle* in de Bondsrepubliek Duitsland gestationeerde troepen onder dit plafond). Opvallend in de ontwerp-tekst van het Warschau-Pact is dat zoveel mogelijk is vermeden de termen NAVO en Warschau-Pact te gebruiken. In plaats daarvan spreekt de tekst over „deelnemende staten”.

Vijfde ronde

Op 12 januari 1990 werd de vijfde onderhandelingsronde ingezet. In deze ronde presenteerden de zestien NAVO-landen op 8 februari 1990 vier nieuwe voorstellen, en wel met betrekking tot het aantal Amerikaanse en Sovjetrussische soldaten, gestationeerd buiten het nationale grondgebied maar binnen ATTU, de definiëring van gevechtsvliegtuigen, de definiëring van gevechtshelikopters en de definiëring van tanks.

Het nieuwe voorstel van de zestien NAVO-landen met betrekking tot het aantal Amerikaanse en Russische soldaten in Centraal-Europa was gebaseerd op het voorstel dat president Bush op 31 januari 1990 deed in zijn „State of the Union”-rede. Daarin stelde hij voor het aantal Amerikaanse en Russische soldaten, gelegerd in Centraal-Europa — de Centrale Zone, uitgebreid met Denemarken (aan westelijke zijde) en Hongarije (aan oostelijke zijde) — terug te brengen naar een niveau

van 195.000 voor beide zijden. Gezien de huidige aantallen Amerikaanse en Sovjetrussische soldaten in Europa (resp. 305.000 en 600.000), betekende dat een vermindering van 110.000 man aan Amerikaanse zijde en van 405.000 man aan Russische zijde.

Bij het Amerikaanse niveau van 195.000 man dient te worden opgemerkt dat de 30.000 Amerikaanse soldaten in het Verenigd Koninkrijk, Italië, Griekenland en Turkije niet onder dat aantal vallen. De Sovjet-Unie heeft geen strijdkrachten gestationeerd buiten de Centraaleuropese zone. Bij een wederzijdse vermindering van manschappen tot het niveau van 195.000 man blijven derhalve 225.000 Amerikaanse soldaten in West-Europa gelegerd.

Het derde nieuwe voorstel van de NAVO-landen betrof de definiëring van gevechtshelikopters. Zij stelden voor alleen gevechtshelikopters met een anti-tankcapaciteit te verminderen. In eerdere voorstellen werden alle helikopters geteld, incl. de helikopters met een ondersteunende functie.

Voorts stelden de NAVO-landen voor, gevechtshelikopters zonder anti-tankcapaciteit te ontwapenen. Deze categorie zal echter aan strikte verificatie moeten worden onderworpen.

Ten slotte presenteerden de NAVO-landen aan de Warschau-Pactlanden een nieuwe definitie voor „zware” tanks. In de oude voorstellen van de NAVO-landen werd ieder bewapend pantservoertuig aangemerkt als tank wanneer het gewicht ervan meer dan 20 t bedroeg. In de nieuwste voor-

stellen wordt ieder bewapend pantservoertuig aangemerkt als tank wanneer het gewicht meer dan 13 t bedraagt. Hiermee wordt tegemoetgekomen aan de vrees van de WP-landen dat de NAVO-landen bij een gewichtsgrens van 20 t zullen overgaan tot het uitbreiden van het aantal „lichte” tanks.

Daarnaast legden de zestien NAVO-lidstaten het Warschau-Pact een ontwerp-protocol voor inspectie voor. Die voorstellen legden het accent op „on site”-inspecties van „declared” en „undeclared sites” door inspectieteams van maximaal zes personen.

Deze reeks voorstellen doet de hoop toenemen, dat nog in 1990 een CFE-I-akkoord kan worden ondertekend. De snelheid en het positieve karakter van de ontwikkelingen in de vijfde onderhandelingsronde lijken in die richting te wijzen. Er mag dan ook met een zekere tevredenheid worden teruggekeken op een jaar CFE-onderhandelingen. Nog nooit hebben de standpunten van de deelnemers aan de onderhandelingen zo dicht bij elkaar gelegen in de afgelopen decennia en is de wil tot een akkoord te komen zo groot geweest.

Na de ondertekening van een CFE-I-akkoord ontstaat een nieuwe situatie. Over het door de NAVO te volgen beleid in deze situatie is de gedachtenvorming nog volop in beweging. Niettemin is het zeer waarschijnlijk dat, op korte of lange termijn de CFE-onderhandelingen zullen worden gevolgd door CFE-II-onderhandelingen.

A. E. Drougos, Phd.*

Greece and the Atlantic Alliance

A small state in NATO's constellation

Greece is a small country in Southeastern Europe, a strategic cross-roads close to the volatile areas of Middle East and North Africa. It is also a Balkan country with a history stretching back thousands of years. Due to its strategic location in the Eastern Mediterranean, Greece has participated in all of the major wars fought in Europe. Its location turned to be an operational bridge between Western Europe and Middle East. Greece became a member of the Atlantic Alliance together with Turkey in February 1952. Since then, the cornerstones of the Greek foreign policy have been its participation in NATO and its bilateral defence and economic relationship with the USA.

The decision to join NATO, a defensive organization, opened an important post Second World War chapter in Greek history. The 'allied factor' came to be an important consideration and produced a feeling of security. Immediate and long-term interests were seen to be tied up in Greek participation in NATO. The polarization of blocs, the past suffering of neutral countries, the provocative military posture of the USSR as well as economic considerations all demanded that Greece should be part of a broader interdependent trans-Atlantic organization. Since then and especially due to the continuous Greco-Turkish friction, and despite the current amelioration in their bilateral relations a number of parameters have changed. During the 80s various contemporary politicians from all parts of the Greek political spectrum, started feeling that NATO is not the answer to all Greek problems and interests. The fragmentation of the Greek society in the current decade and the maverick as well as unpredictable Papandreou's responses with regard to foreign policy issues have

led to ambiguities concerning Greece's status and roles in the Alliance. Under Papandreou's personalist and populist foreign policy, Greece together with Denmark became the so-called 'footnotes' countries with serious reservations in NATO's final communiqués.

Greece at the cross-roads

As a small country in a very strategic area, Greece faced with the dilemma to become or not a partner in a collective defensive organization. The prevailing opinion in the 50s was that Greece should seek protection under NATO's umbrella. Isolationism was simply not an alternative for Greece in the early 50s. The decision to join NATO, for Greece, was an extremely crucial one and was seen as an action to establish a stable environment for rebuilding Greece as a new democratic state fully in-

De auteur is adviseur van de Griekse Partij voor Nieuwe Democratie voor defensie, buitenlandse politiek en bestrijding van terrorisme, alsmede lector voor Sovjetrussische, Oosteuropese en Midden-Oostenstudies. Hij publiceerde een groot aantal artikelen over wapenbeheersing, Sovjetrussische militaire studies en terrorisme.

tegrated into the European and Atlantic systems. Thanks to Truman doctrine and the Marshall-plan, Greece recovered from the war wounds and consequences.

My opinion is that there were no better alternatives to Greek participation in NATO. A Swiss-style armed neutrality, or a Yugoslav type of non-aligned or a finlandized Southern Paasaviki line were not pragmatic options. Some decades ago, and even today a neutral Greece could be seen as an intermediate step towards integration into the Warsaw Pact. But Greece does not have many things in common with the neutral and non-aligned

* Research Fellow at the Polemological Institute of the University of Groningen, and Senior Lecturer in Defence studies and International relations at Webster University, St. Louis/Miss., USA.

states. In the event of a Soviet attack to the Balkans in the 50s and 60s an armed neutral Greece, like Switzerland, would not have been a realist deterrent scenario. The Greek government decided to join NATO, a free and democratic alliance just only for national reasons. Of course American interests coincided with the Greek ones, but it can not be denied that every country, including Greece with its long history and tradition made the final decision to 'look westwards'. Despite Papan-dreou's foreign policy opportunism and overtures towards the Eastern bloc, he accepted that the Greek political environment is Western-oriented and left aside his old views to turn Greece to a Third World militant state. For Greece the Atlantic Alliance is one of the greatest security insurances.

The Greek roles in NATO have been very important. Greece has enlarged the deterrent value of NATO in the Southern flank. The Greek integration into NATO has increased the predictability of developments in the Balkans and the Mediterranean. The Greece-NATO connections allowed Greece to receive generous and massive American and NATO aid in economic and military terms, thus transforming the Greek society and making it to have a healthy industrialized and developed economic basis. By providing continuity Greece has helped to keep Turkey out of isolation from the rest of the Alliance. Greece guards the Southern Adriatic sea, the Ionian sea and a large part of the Mediterranean, and acts as a watchdog for developments in the neighbouring countries. Greece has offered more depth to the Allied/US strategies in the Balkans especially in naval dimensions. If the USSR were to occupy the Turkish straits, then the next line of defence would be the 2000 Greek islands which can be seen as un-sinkable aircarriers and the entire Aegean sea as an excellent region for anti-submarine warfare. Greece controls numerous choke points and the activities of the 5th Soviet squadron in the Mediterranean. The Athens FIR (Flight information region) controls all flights to and from the Middle East and Southern Europe. Because of the Greek participation in NATO, the Alliance is fully informed of the latest developments in Bulgaria, Albania and Yugoslavia.

In addition to its NATO membership, Greece decided in the early 50s to enter into an agreement

with the US to permit American strategically important bases to be located on its territory (Nea-Makri, Kato Souli, Suda Bay, Gournes, Ellinikon etc.). The US has also included Greece in its system of 'peripheral allies' stretching from Azores to Anatolia. Under a bilateral agreement Greece gave the right to the US to deploy various types of nuclear weapons such as artillery, gravity bombs and anti-aircraft systems on its soil. Until the 80s the existing stockpiles of nuclear weapons in Greece were a minor issue, but Papan-dreou's active support to turn the Balkan peninsula into a nuclear weapon free zone, brought them to the spotlight. Because of the Allied decision of Montebello of 1983, a number of nuclear weapons (already very obsolete) was withdrawn from Greek soil and has been decommissioned (e.g. Honest John, Nike, nuclear artillery). In other words, and despite Papan-dreou's 'nuclear allergy', Greece was and is fully integrated into NATO's strategy and participated in the Nuclear Planning Group. From all the above-mentioned, it is very obvious that Greece and NATO are two extremely interdependent actors in the entire Western security context.

The Southern flank today and the special role of Greece

The strategic importance of the Southern flank is beyond any doubt crucial for the entire system of European security. It constitutes one of the key pivots of the Alliance, and since 1952 the Southern region gradually increased its importance and received particular attention because of the events in the Mediterranean and adjacent areas (e.g. Middle East, Gulf war, Libya). The Allied forces of Southern Europe are charged with deterring aggression against the nations of the region, and the development of a dynamic warfighting capability in a case of a deterrence failure. According to NATO strategists, the main threat, even in the light of contemporary developments, is still coming from the offensive posture and doctrine of the Warsaw Pact and its huge superiority in conventional forces.

Greece, according to Western experts, is located in a key area of the Balkans, close to the Turkish straits. It serves as a link between Italy and Turkey, and should deterrence fail, regional conflict

would involve various kinds of warfare as for instance land operations on the Greco-Bulgarian and Greco-Yugoslav borders as well as air-naval ones. Greece would try to block any Warsaw-Pact thrust southwards towards the Mediterranean through Eastern Thrace as well as joining forces with Turkey to resist any Soviet effort to seize control of the Bosphorus and the Dardanelles. Its geographic proximity to the Middle East and the Persian Gulf makes her an operational bridge to neighbouring strategic gateways. Greece and Turkey are highly interdependent and probable loss of one of the two would be considered as a serious setback for the Western interests and a minimization of their security calculus.

The 480 km long Greco-Bulgarian borderline clearly illustrates the regional forward approach. The Epirus-Macedonia-Thrace was for many years the primary defensive line of Greece. It succeeded in defensive operations due to its mountainous topography, highly advanced fortifications (Metaxas-line) and parallel sublines of defence that created great difficulties to attackers. Since the Czarist era, the USSR has continually showed its desire to obtain free access to the Mediterranean. Control of the Turkish straits and the Aegean islands have been the key objectives of the Soviet strategy in that area. The Warsaw Pact southern fighting scenario combines land attacks for the occupation of Northern Greece and deep strikes by air against the Greek mainland and US facilities on Greek soil.

In the 1980s, the rapidly changing Mediterranean environment offers to the Soviets more flexibility for two reasons. The first was the fast increase in the Soviet vessels in the Mediterranean and the second that the USSR although lacking permanent air-naval bases in the area succeeded in expanding its bilateral cooperation with Libya and Syria behind NATO's defensive lines. The growth of the Soviet navy, the technological revolution in weaponry, and the continuing instability in the Middle East have maximized Greece's value by providing Allied continuity thus covering Turkey, guarding the Adriatic sea through permanent presence in the Ionian sea, offering an 'in depth defence' as a physical extension of the Turkish Straits, facilitating combined operations that could devastate the enemy, playing the role of the 'watchdog' with regards to adjacent territories as for instance in Al-

bania, Yugoslavia, etc., and controlling all the flights to and from the Middle East, North Africa and Southeastern Europe. The island of Lemnos is the cornerstone of the Greek defence in case the Soviet fleet would manage to get exit to the Mediterranean. The presence on Greek soil of a number of NATO installations as Nadge and Awacs, in addition to American ones offer operational coverage, extra support to the US 6th Fleet and increases Greece's strategic value. Finally, according to official NATO sources, Greece ranks first among the Allied states on military spending based on their average GNP (Gross national product). Greece also ranks first in general active military manpower as a percentage of its population. From all the above-mentioned, it is obvious that the Greek role in NATO is of major significance for the defence of the Southern flank.

The Greek-Turkish dispute in the 80s

The 1923 Lausanne Treaty settled a number of disputes between Greece and Turkey after a series of prolonged wars in the Balkan peninsula. Since then, the bilateral relations have passed through various stages. There were periods of verbal war as well as periods of detente. Since 1974, a set of extremely delicate legal-jurisdictional issues came up and exacerbated the highly emotional and deeply-rooted Greco-Turkish animosity. The best known of them are the following.

The so-called Aegean continental shelf, which is a very technical and vulnerable bone of contention with multi-dimensional ramifications and inclusion of very delicate legal terms. The Greek position is based on the assumption that the islands have and possess continental shelf, and that Greece is a member of the Geneva Convention of 1958 concluded under UN auspices. Turkey did not sign the conventions on the Law of the Sea of 1958 and 1982 and claims that the Aegean islands are an extension of the Anatolian coast, thus requiring to divide the semi-enclosed Aegean sea in two equal parts, something that is unacceptable to Athens. Greece considers the dispute as one of legal nature and recommends to bring the case to the International Court of Justice for arbitration. Turkey argues that the dispute is a political one and should be solved by bilateral dialogue. Despite the re-

cently introduced spirit of Davos and the secretive and personalist diplomatic efforts of Ozal and Papandreou, the case remains unsolved.

The case of the demarcation of the territorial waters is also a very complex one. Turkey has declared that any attempt by Greece to expand its territorial sea from 6 to 12 miles would be considered as a *casus belli*. According to international law norms Greece has the right of extension to 12 miles, based on the 3rd UN Convention on the Law of the Sea. Turkey is one of the four countries which have not signed this convention.

The Aegean air space control is a broader one and to a very extent involves NATO. Greece by an executive declaration of 1931, set up a 10 miles territorial air zone. At the time Turkey did not object that action and the air traffic over the Aegean was assigned to Greece. As a consequence of the crisis of Cyprus in 1974 Turkey decided to raise objections concerning the Greek rights over the Aegean and the entire air space became unstable. The Greek withdrawal from the military branch of NATO in 1974, in addition to all the other negative results that had for Greece, also affected the control of the Aegean air space. Violations of the Greek air space by Turkish aircraft during military exercises have created tensions in the bilateral relations.

The case of Cyprus, which is well-known, has already brought the two countries to the brink of war many times. It has also dominated the Greco-Turkish relations since 1955.

The minorities problem, in which both countries are accusing each other of enforcing discriminating practices dealing with their respective minorities as for instance the Greeks who are living in Constantinople (Istanbul) and the Muslim minority which is living for many years in the Greek area of Western Thrace.

Finally the fortification of the Greek islands off the Turkish coast has become a senior topic of dispute, especially in the last 15 years. Turkey objects to the militarization of the islands of Lemnos, Lesbos, Chios, Samos and the Dodecanese, by declaring that according to the Lausanne Convention of 1923 these islands should remain a demilitarized zone. Greece responded by pointing out that the Montreux Convention of 1936, which established the legal status of the Turkish straits, has replaced the Treaty of Lausanne thus leaving open the pos-

sibility of a military build-up in the area. Also Greek action can be justified on the grounds of the UN Charter, and particularly the article 51 pertaining self-defence against a visible threat. The case of the Aegean islands is unique in the global geographical environment and the remilitarization of the area has created much concern into the politico-military establishments in Athens and Ankara. Due to the existing divergent views on the regional military build-up a number of NATO plans and options in the Southern flank have been stalemated and the whole picture is complicated.

Conclusions

Greek foreign and defence policies in the 80s have entered a new phase, which differ to a very great extent from norms of the 50s and 60s. In the 80s Greece reoriented its policies towards a 'semi-aligned' option. It could be explained as a small country's response to its big ally (the US). From Karamanlis to Papandreou, Greece experienced a gradual transformation to a less dependent on others' security protection. Renewal of nationalism is also a key element of the Greek foreign policy. Under Papandreou's mercurial populism, Greece introduced a xenophobic and unpredictable foreign policy dimension. For the sake of domestic consumption Papandreou externalized Greek grievances and capitalized on popular sentiments of the very emotional and truly Mediterranean Greek public opinion. Greek foreign policy under Papandreou and his particular pro-Soviet tilts, became a strong frustration to NATO allies. Especially his energetic support to turn the Balkans into a nuclear and chemical weapon free zone, his support to alternative security regimes, his views on dissolving both blocs, his criticisms of the Euromissiles deployment, Greece's participation in the Five Continents Peace Initiative and the fact that he went to Sofia and signed a non-aggression pact with Bulgaria, were anathemas to Western politico-military circles, who considered Greece an untrustworthy ally.

Greek-American relations have been unstable at various times in the 80s. Despite the agreement of 1983 concerning the extension of the stay of the US bases on Greek soil, Papandreou's government for domestic reasons cultivated a strong and

sensitive wave of anti-American feelings and serious disputes arose with regards to the Greek policies in NATO councils, UN votes and its notoriously soft response to terrorist incidents.

On 18 June 1989 Greece opened a new chapter in its history. Papandreou, after having created a chaos in the domestic scene of Greece, lost the elections, and for the first time a coalition government, composed of conservatives and communists, came to power for a short period, in order to proceed with the so-called 'catharsis' of the Greek political life, which had seriously been damaged

due to Papandreou's maverick policies. Because of the diametrically opposite views and positions of the two coalition partners, a number of issues such as the future of US bases, the *de jure* recognition of the state of Israel, and the extradition to the US of the notorious terrorist M. Rashid during this period remained frozen. The new national elections will be very crucial for the future of Greece in the European politico-economic space and in the horizon there are positive signs for smooth developments in the Greek-American, Greek-Turkish and Greek-NATO relations.

JUBILEUM

Op 6 mei 1990 was het 125 jaar geleden dat de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap werd opgericht.

Ter gelegenheid daarvan zal op 12 oktober 1990 een themadag worden gehouden met als onderwerp

Westeuropese veiligheid na 1992

Aanbevolen wordt deze datum reeds nu in uw agenda vast te leggen.

C. D. A. Blankestijn

kolonel der Intendance

Duitse logistieke ondersteuning tijdens het Ardennenoffensief

1. Uitgangssituatie en planning van het offensief

Albert Speer, de rijksminister voor bewapening en oorlogsproductie van het Derde Rijk, wees op 30 augustus 1944 Hitler op het feit dat, door het grote brandstofverbruik en de beperkte produktie, naar verwachting in oktober 1944, doch in ieder geval in november 1944, de ondersteuning van (mobiele) operaties met brandstof twijfelachtig zou worden. Het gevolg zou zijn dat in het Oosten, aan de Weichsel, en in het Westen, aan de Westwall, de troepen zich niet meer mobiel konden verplaatsen [1].

Alleen door een laatste krachtsinspanning kon uit de (ondergrondse) produktie en door rigoureuze beperkingen in de toewijzingen van brandstof het onmogelijke nog mogelijk worden gemaakt: er werd een kleine brandstofreserve opgebouwd. Deze werd bij Hitlers laatste operatie — het Ardennenoffensief — verbruikt. Na die operatie was het afgelopen met grootscheepse mobiele operaties en naderde het einde van het Derde Rijk snel. Maar hoe verliep de ondersteuning van dat laatste offensief?

De Duitsers werden langs het westelijke front voortdurend beziggehouden met uitputtingsgevechten en onderwijl werden voorbereidingen voor het laatste offensief getroffen. Om die reden had generaal Eisenhower begin december 1944 troepen uit de Ardennen verplaatst om deel te nemen aan gevechten ten zuiden en ten noorden van dit gebied.

De Ardennen waren zwak bezet. Juist daar vielen de Duitsers op 16 december 1944 aan. Dat offensief was een lang voorbereid en zorgvuldig geheim gehouden plan van Hitler persoonlijk [2].

De operaties die in december en januari 1944/45 in de Ardennen zijn uitgevoerd, zijn in vele artikelen, brochures en boeken nader geanalyseerd. De informatie over de logistieke voorbereidingen en de ondersteuning van de operaties aan geallieerde zijde is eveneens ruimschoots voorhanden, de in-

... zu wenig und zu spät ...¹

formatie van de tegenpartij vergt echter enig onderzoek.

In dit artikel zal ik ingaan op de logistieke voorbereiding en ondersteuning van het Ardennenoffensief aan Duitse zijde.

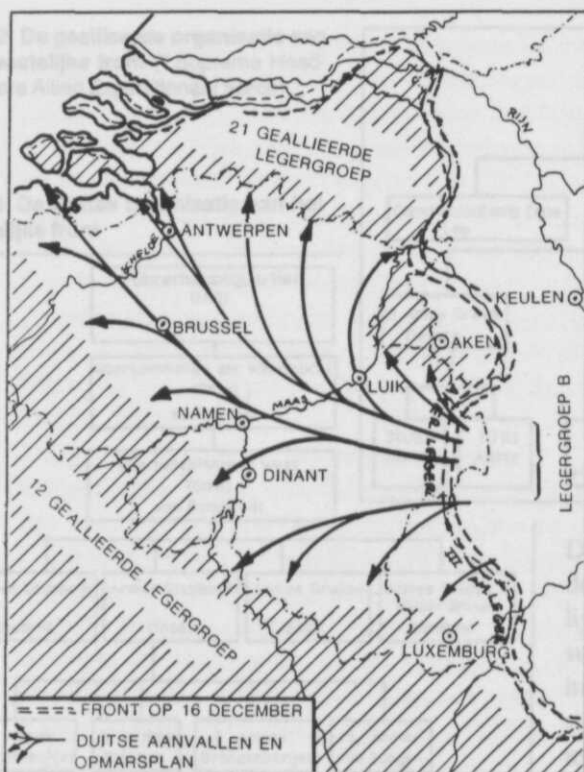
De Duitse politieke en militaire situatie in het na-jaar van 1944

In september 1944 ging Duitsland het zesde oorlogsjaar in. De situatie was weinig rooskleurig en daarom werden alle beschikbare krachten gemobiliseerd om een ineenstorting van het Rijk zo lang mogelijk uit te stellen. Fabrieken die niet essentieel waren voor de oorlogsproductie, werden gesloten. De bevolking werd door een effectieve propaganda bewerkt niet op te geven; nieuwe wapensystemen zouden immers in het vervolg van de oorlog een beslissende rol gaan spelen [1].

Voor wat betreft de buitenlandse situatie was het Rijk volledig van zijn vroegere bondgenoten geïsoleerd. Italië was in 1943 verslagen en Roemenië, Bulgarije en Finland waren het bondgenootschap ontrouw geworden. Door hun wegvallen ontstond een schaarste aan grondstoffen voor de oorlogsindustrie. Uit militair oogpunt waren de gevechten aan het oostfront onbetwistbaar de belangrijkste.

In de zomer van 1944 hadden de Russen er grootschalige offensieven gelanceerd. Hier leed de Duitse Wehrmacht de grootste verliezen. Begin november 1944 slaagde zij erin de superieure Russische aanvallen te pareren, maar kon niet voorkomen dat het Rode Leger de oostelijke grenzen van het Rijk bereikte [2]. ▷

¹ „Ich hoffe nicht dass man einmal über die deutsche Kriegsführung sagen werde: zu wenig und zu spät!“ (J. Goebbels — *Tagebücher* (1943)(7nov)467.

Afb. 1 Het Duitse doorbraakplan, december 1944

De Sovjetrussische overmacht en het gebrek aan Duitse tegenaanvalscapaciteit leidden tot de onvermijdelijke conclusie dat het Russische winteroffensief niet kon worden gestopt. Aan het westelijke front was het Duitse leger in Frankrijk verslagen; het stroomde vertragend terug naar de nationale grenzen.

Toen de geallieerden in oktober hun aanval opnieuw wilden inzetten werden zij echter geconfronteerd met een goed georganiseerde en goed voorbereide verdediging. De algemene verdedigingslijn liep van de Schelde, de Westwall, Luxemburg en Lotharingen naar de Elzas [3]. De 600 km lange Westwall — ook wel „Siegfriedlinie” of „Witte olifant” genoemd — vormde in die verdedigingslinie het effectiefste deel [4]. In november 1944 probeerden de geallieerden opnieuw die verdedigingslinie te doorbreken. Ondanks de Duitse beperkingen slaagden de geallieerden ook nu niet in hun opzet [4].

De Duitse en geallieerde intenties aan het westelijke front

De ontwikkelingen aan het westelijke front deden Hitler besluiten nog één keer over te gaan tot een

groot offensief teneinde onderhandelingen af te dwingen en daarmee het conflict in het Westen te beëindigen. Als dit was afgesloten, hoopte hij voldoende troepen ter beschikking te hebben voor het naderende Russische winteroffensief [2].

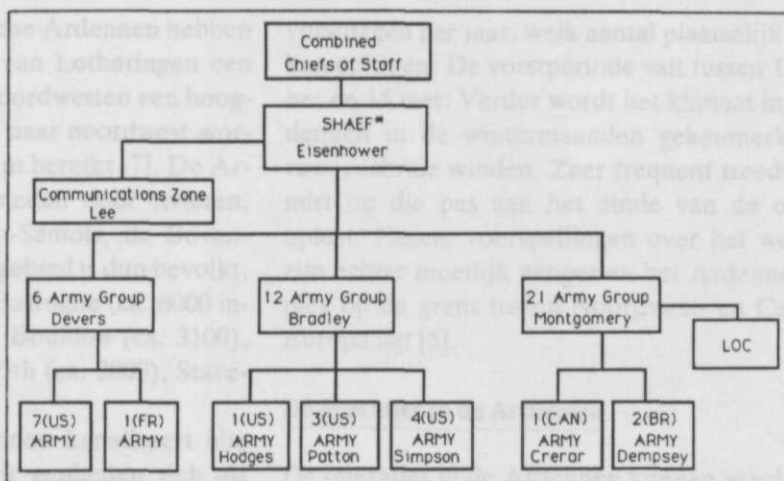
Het offensief aan het westelijke front zou zich voltrekken in twee fasen: de eerste fase was erop gericht een bruggehoofd te vormen over de Maas vanuit Venlo/Aken, om vervolgens, in de tweede fase, Antwerpen te veroveren. Het doel van de operaties zou zijn de geallieerde troepen ten noorden van de lijn Luik-Antwerpen af te snijden en te vernietigen en Antwerpen uit te schakelen als geallieerde aanvoerhaven (afb. 1).

De intenties aan geallieerde kant waren tweeledig. De eerste versie, van het Britse oorlogskabinet, was het plan bestaande uit één hoofdaanval onder één commandant, noord van de Ardennen uit te voeren, met als doel eerst het Roergebied te veroveren en vervolgens Berlijn. Deze „single trust”-visie moest met alle (logistieke) middelen worden gesteund. De tweede visie, van generaal Eisenhower, hield vast aan de zg. „Broad front strategy”, met als doel over een breed front zoveel mogelijk Duitse eenheden te vernietigen. Ondanks de vele discussies met de Britten over de te volgen strategie werd Eisenhowers plan doorgezet. De organisatie van de geallieerden is weer gegeven in afb. 2.

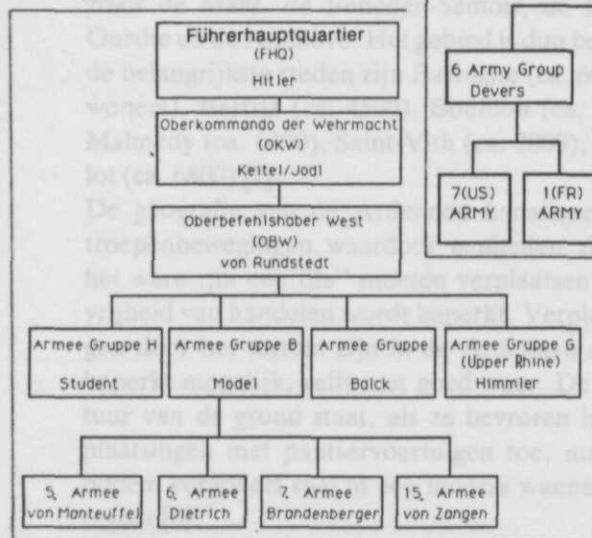
Het Duitse militaire plan voor 16 december 1944 aan het westelijke front

Het commando, belast met de voorbereidingen en uitvoeringen van het offensief, was Oberkommando West (OBWest), onder veldmaarschalk von Rundstedt. Het gebied van verantwoordelijkheid van OBWest liep van de Zwitserse grens in het zuiden tot de Hollandse kust in het noorden [1]. De slagorde van OBWest was sinds november 1944 gewijzigd voor het aanstaande offensief en bestond uit 4 legergroepen, bestaande uit 9 legers, in totaal 21 korpsen met 71 divisies. De Heeresgruppe B was de sterkste formatie (4 legers, omvattende 41 divisies) en speciaal voorbestemd voor het aanstaande offensief (afb. 3). De rol van OBWest in de planning was zeer beperkt: de gehele operatie werd uit veiligheidsoverwegingen door een kleine groep officieren bij het Oberkommando der Wehrmacht (OKW) uitgewerkt. Veld-

Afb. 2 De geallieerde organisatie aan het westelijke front (* Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force)

Afb. 3 De Duitse organisatie aan het westelijke front

maarschalk Model, commandant van de Heeresgroep B, en een kleine groep officieren van zijn staf waren bij de planning en de voorbereiding van de operatie ingeschakeld. De operatie had de naam „Wacht am Rhein” gekregen [5].

Legergroep B was belast met het deelnemen aan het defensief en diende verder het logistieke systeem voor het offensief in de uitgangspositie te brengen. De legers en de korpsen van de Legergroep hadden de sectoren ingenomen vanwaar uit het offensief zou worden ingezet, 23 van de 41 divisies waren in voorste lijn ontplooid; 11 divisies, in hoofdzaak behorende tot het 5e en 6e Pantserleger, waren in verzamelgebieden ondergebracht in het gebied tussen de voorste lijn en de Rijn [1]. Een uitgebreid misleidingsplan werd van kracht teneinde alle acties in en om het toekomstige operatiegebied te maskeren.

Het geallieerde militaire plan voor 16 december 1944 aan het westelijke front

Sinds de invasie streefde Eisenhower ernaar een strategische reserve van voldoende omvang te formeren. Ironisch genoeg moest hij alle ter beschikking staande troepen benutten om zijn „Broad front strategy” gestalte te geven [6].

De beslissing om de 100 km lange sector in de Ardennen uit te dunnen was overigens niet gemakkelijk. De geallieerden waren zich bewust van de successen, die de Duitsers in de Ardennen in 1940 hadden behaald, doch de omstandigheden in 1944 waren volgens de geallieerden onvergelykbaar met die van 1940 [2]. De uit luchtverkenningen verkregen indicaties, die wezen op voorbereidingen voor een Duits tegenoffensief, werden daarom ook volledig genegeerd. Veldmaarschalk Montgomery verklaarde op 15 december dat de situatie bij de Duitsers van dien aard was, dat ze niet in staat waren om nog een belangrijk offensief te openen.

Een ander aspect was van logistieke aard. De verbindinglijnen hadden inmiddels een zodanige lengte gekregen dat maatregelen moesten worden getroffen om ze te verkorten. Met prioriteit diende de haven van Antwerpen geschikt te worden gemaakt. Eind november 1944 was dat gerealiseerd [6].

Begin december hadden de Amerikanen een ongekende hoeveelheid munitie en andere voorraden opgebouwd voor de geplande operatie ten noorden van de Ardennen, richting Keulen. In de Ardennen waren slechts 4 divisies belast met het voeren van het defensief. Het waren eenheden die recupereerden en eenheden die nog nooit eerder waren ingezet.

De Ardennen

Mèt de Eifel vormen de Ardennen het middegebergte dat, vanaf de Rijn tussen Koblenz en Remagen, wigvormig toelopend zich uitstrekt tot in

Noord-Frankrijk. De Belgische Ardennen hebben in het zuiden aan de zijde van Lotharingen een hoogte van 400 m en in het noordwesten een hoogte van 300 m. Van zuidwest naar noordwest worden hoogten van 500 tot 700 m bereikt [7]. De Ardennen worden diep doorsneden door rivieren, zoals de Maas, de Beneden-Semois, de Boven-Ourthe en de Amblève. Het gebied is dun bevolkt; de belangrijkste steden zijn Bastogne (ca. 6000 inwoners), Bertrix (ca. 4500), Bouillon (ca. 3100), Malmédy (ca. 6400), Saint-Vith (ca. 2800), Stavelot (ca. 6800) [7].

De geografie van de Ardennen kanaliseert alle troepenbewegingen waardoor eenheden zich als het ware „in een file” moeten verplaatsen en de vrijheid van handelen wordt beperkt. Verplaatsingen door het terrein zijn in de Ardennen slechts beperkt mogelijk, zelfs met goed weer. De structuur van de grond staat, als ze bevroren is, verplaatsingen met pantservoertuigen toe, maar de bodem verandert snel in een moeras wanneer het regent [6].

De operaties van 1940 hadden bewezen dat gemechaniseerde eenheden zich snel door de Ardennen kunnen verplaatsen, mits het weer goed is en nauwelijks weerstand wordt geboden. Het terrein van de Ardennen in de winter van 1944, vol met veldversterkingen, was niet zo eenvoudig te doorschrijden. Het was te nat en te steil en het wegennet was te beperkt om vijandelijke versterkingen te kunnen omtrekken. Deze verkeerde inschatting was de oorzaak van een onrealistische tijdsfasing, waardoor de gehele operatie op een mislukking moest uitlopen.

Weersaspecten

Allesbepalend voor de uitvoering van de operatie was de vooronderstelling dat de geallieerden hun luchtsrijdkrachten niet zouden kunnen inzetten. Om die reden moest de operatie bij ongeschikt vliegweer worden uitgevoerd. Welke gevolgen het weer in november/december op het terrein zou hebben was in feite minder relevant. In de gehele Ardennen valt overal meer dan 1000 mm regen per jaar. Per jaar zijn er 200 dagen met neerslag waarvan ca. 30 met sneeuw. Binnen 24 uur kan de sneeuwdikte 25 à 30 cm bedragen; de sneeuw blijft lang liggen. De ergste regens komen voor in november en december. Normaal zijn er ca. 110

vorstdagen per jaar, welk aantal plaatselijk tot 150 kan oplopen. De vorstperiode valt tussen 10 oktober en 15 mei. Verder wordt het klimaat in de Ardennen in de wintermaanden gekenmerkt door ruwe, schrale winden. Zeer frequent treedt zware mist op die pas aan het einde van de ochtend oplost. Exacte voorspellingen over het weertype zijn echter moeilijk aangezien het Ardennencomplex op de grens tussen Noordwest- en Centraal-Europa ligt [5].

De operaties in de Ardennen

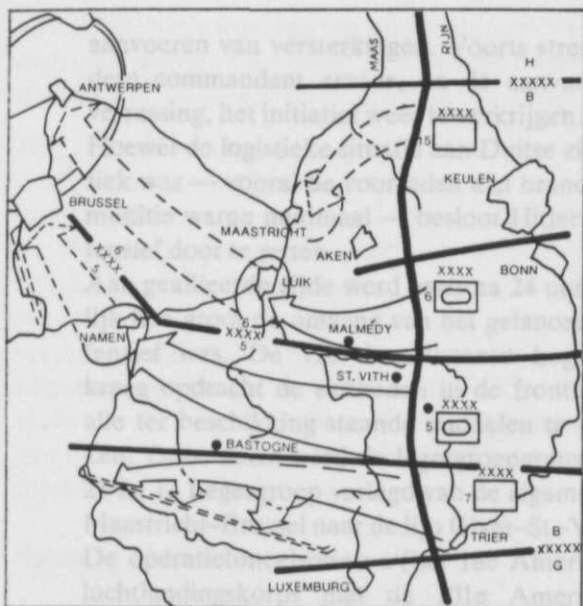
De operaties in de Ardennen kunnen worden verdeeld in vier periodes:

1. 16-19 december, het Duitse offensief;
2. 20-24 december, het verlies van het initiatief door het vastlopen van dat offensief;
3. 25 december-3 januari, voorbereidingen voor de geallieerde tegenaanval;
4. 3-31 januari, uitvoering van de geallieerde tegenaanval.

Gedurende de vier periodes van het Ardennenoffensief (16 dec-31 jan) was het 30 dagen slecht en 16 dagen goed vliegweer. De periode van 23-27 december kende goed vliegweer en dat had voor de Duitsers dramatische gevolgen.

De opdracht van Legergroep B

Legergroep B moest, na een intensieve doch korte artilleriebeschieting, de verdedigingslijnes van I(US)Army tussen Monschau en Wasserbillig doorbreken. De slechte weersomstandigheden moesten daarbij maximaal worden benut. Vervolgens moest de legergroep in een gedurfde doorbraak de Maasovergangen tussen Luik en Dinant vermeesteren en dan het uiteindelijke aanvaldoel Antwerpen en de westelijke oevers van de Schelde veroveren. De gehele Britse troepenmacht en de linkervleugel van het Eerste Amerikaanse Leger moesten worden afgesneden en vervolgens dienden die troepen met steun van Legergroep H (veldmaarschalk Student) te worden vernietigd (afb. 3). Daarbij moest het volgende tijdschema worden aangehouden: overschrijding startlijn 16 december (dag X); het vermeesteren van de tussengelegen doelen tussen Dinant-Namen en Luik diende twee dagen later te zijn gerealiseerd (dag

Afb. 4 Operatieplan Legergroep B

Afb. 5 Generalleutnant Hasso von Manteuffel, commandant 5. Panzerarmee, bespreekt plannen met officieren van de Panzergrenadierdivisie Grossdeutschland

Afb. 6 Uitbuiting van de verkregen verrassing; op de achtergrond achtergelaten Amerikaanse uitrusting

X + 2, 18 december); op dag X + 7 (23 december) moest Antwerpen/Brussel zijn bereikt (afb. 4).

Legergroep B bestond uit 4 legers: het 15e Leger, het 6e en 5e Pantserleger (afb. 5) en het 7e Leger. In deze volgorde zouden ze, van noord naar zuid, ook optreden. Tevens kon de legergroep over OKW-reserves beschikken [5]. De 4 SS-pantserdivisies, ingedeeld bij het 6e Pantserleger, vormden de slagkracht, en waren gereed voor het komende offensief. De personeelssterkte was ongeveer 90%; de bezetting, hoewel erg jong, was goed. In materieel opzicht waren de divisies goed uitgerust en beschikten over 143 *Panzer IV*, 172 *Panzer V*, 90 *Panzer VIB (Tiger II)* alsmede 186 *Sturmgeschütze* en *Panzerjäger*, gezamenlijk ongeveer 600 pantservoertuigen.

Periode I (16-19 dec)

Op de ochtend van 16 december 1944 bestond de Amerikaanse gevechtskracht, in het gebied van de Duitse aanval, uit 4 divisies met een effectieve sterkte van ongeveer 83.000 man. Het totaal aan

beschikbare zware wapens bestond uit 240 Sherman-tanks, 180 antitankwapens en 390 stuks artillerie.

In de nacht van 15 december had Legergroep B meer dan 200.000 man in verzamelgebieden. Het tegenoffensief zou worden ingezet over een frontbreedte van 60 km, met 5 pantserdivisies en 13 infanteriedivisies, waarbij 500 tanks (*Panther Mark V*, *Tiger Mark VI* en *Mark IV*), gesteund door 1900 stuks artillerie en meervoudige raketwerpers (*Werfer*), zouden worden ingezet. In die periode werd een groot aantal Amerikaanse fronteenheden onder de voet gelopen (afb. 6). De legers van Legergroep B bereikten de algemene lijn Monschau – Malmédy – St.-Vith – Bastogne – Diekirch – Echternach. De vorderingen waren echter beperkt en het tijdschema werd niet gehaald. Van Amerikaanse zijde werden de operaties gekenmerkt door de lokale weerstandsnesten in de gehele sector, die uiteindelijk de snelheid uit de Duitse aanval haalden. Alle tactische reserves op ieder niveau werden ingezet en op de noord- en zuidflank werd onmiddellijk overgegaan tot het

aanvoeren van versterkingen. Voorts streefde iedere commandant ernaar, na de aanvankelijke verrassing, het initiatief weer te verkrijgen.

Hoewel de logistieke situatie aan Duitse zijde kritiek was — vooral de voorraden aan brandstof en munitie waren minimaal — besloot Hitler het offensief door te zetten.

Aan geallieerde zijde werd eerst na 24 uur duidelijk hoe groot de omvang van het gelanceerde offensief was. De 12e Amerikaanse Legergroep kreeg opdracht de eenheden in de frontlijn met alle ter beschikking staande middelen te versterken. Door SHAEF werd de legergroepgrens tussen 21 en 12 Legergroep verlegd van de algemene lijn Maastricht-Brussel naar de lijn Givet-St.-Vith.

De operatietoneel-reserve (het 18e Amerikaanse luchtlandingskorps met de 101e Amerikaanse luchtlandingsdivisie) werd ingezet met als opdracht het tactisch belangrijke gebied Bastogne te behouden. Een tegenaanval van het 3e Amerikaanse Leger werd gepland; deze moest worden uitgevoerd op 20 of 21 december tegen de zuidelijke flank, waarna met de reserves van de 12e Legergroep, die eerst na 25 december konden worden vrijgemaakt, de aanval verder moest worden doorgezet.

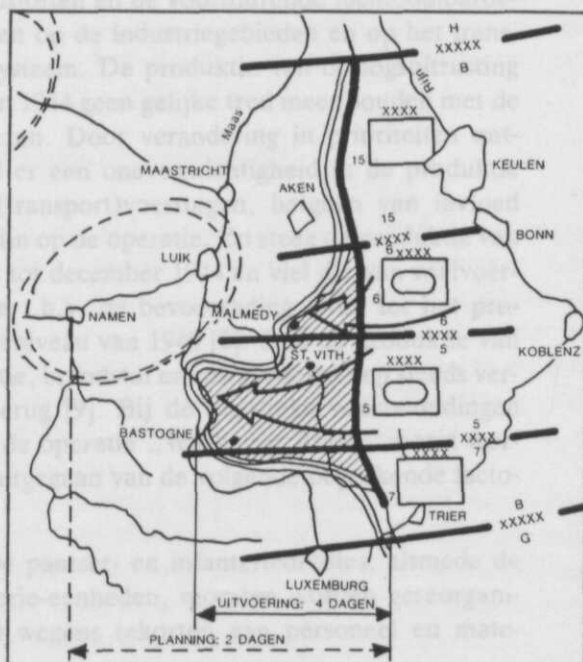
Periode 2 (20-24 dec)

Gedurende deze fase maakten de Duitsers de grootste voortgang, maar zij realiseerden zich dat de gestelde doelen door de verhoogde geallieerde weerstand en de vele problemen niet zouden worden bereikt (afb. 7).

De geallieerden reorganiseerden de verdedigingsinspanning zowel aan het front als in de diepte en slaagden erin hun eerste tegenaanval tegen de zuidelijke flank in te zetten.

Op de avond van 20 december stemde het Duitse opperbevel ermee in het zwaartepunt van het 6e Pantserleger naar het 5e te verleggen. Dat kreeg nu de opdracht de Maas-overgangen te bemachtigen bij Huy, Dinant en/of Givet en daarna de aanval in noordelijke richting naar Antwerpen voort te zetten.

De wijziging van de legergroepgrens tussen de 12e Britse en 21e Amerikaanse Legergroep bracht mee dat Montgomery zich op 20 december met het operatietoneel ten noorden van de Ardennen ging bezighouden.

Afb. 7 Vergelijking van het operatieplan van Legergroep B met de realisatie ervan (20 december 1944)

Aan het einde van deze periode verloor Legergroep B het momentum en de aanval liep vast.

Periode 3 (25 dec-3 jan)

Op 25 december verzocht OBWest Hitler het offensief te stoppen, maar deze bleef bij zijn standpunt dat het moest worden doorgezet.

Aan geallieerde zijde waren inmiddels meer dan 10 extra divisies ter versterking aangevoerd. Een tegenaanval was uitgevoerd ter ontzetting van Bastogne en voorbereidingen werden getroffen om de Duitse penetratie in het noorden en in het zuiden „af te knippen”.

Door het OBWest werd vanwege de kritische logistieke situatie de conceptie van de operaties aangepast. Met prioriteit dienden nu de vijandelijke eenheden ten oosten van de Maas te worden vernietigd, waarbij de meeste aandacht moest worden besteed aan de zuidflank en het gebied rond Bastogne. Een en ander moest snel worden uitgevoerd teneinde een gunstige uitgangspositie te verkrijgen voor het vervolg-offensief (operatie Nordwind) dat op 1 januari 1945 vanuit de Elzas zou worden ingezet.

Hitler was (op 30 december) overtuigd dat de operatie „Wacht am Rhein” was mislukt en stemde ermee in het offensieve doel van de operatie te la-

ten vallen; het veroverde terrein moest echter tot elke prijs worden behouden. Al zijn hoop en aandacht waren nu gericht op de operatie Nordwind.

Het Duitse luchtwapen heeft tijdens de operatie Bodenplatte getracht het luchtoverwicht te bevechten. De operatie, die op 1 januari 1945 met ca. 900 vliegtuigen werd ingezet met als doel de vernietiging van de geallieerde luchstrijdkrachten op de diverse bases, kwam als een volkomen verrassing. Hoewel de geallieerden ca. 500 vliegtuigen en piloten verloren was dit het definitieve einde van de Luftwaffe. De verliezen aan vliegtuigen en vliegers konden niet meer worden goedge maakt [1].

Periode 4 (3-30 jan)

Toen de geallieerden op 3 januari hun tegenaanval inzetten werd door OBWest een nieuw directief uitgegeven. Legergroep B diende nu de bereikte posities te verdedigen en was ontlast van de offensieve taak. De geallieerde eenheden moesten gebonden blijven en Bastogne moest worden heroverd alvorens het nieuwe operatieplan zou worden geïnitieerd. Het zwaartepunt lag nu in de Elzas (operatie Nordwind).

Door het inzetten van de geallieerde aanval werd snel duidelijk dat de Duitse troepenmacht zou worden afgesneden van de hoofdmacht en om die reden gaf Hitler (op 7 januari) toestemming voor het vertragend terugvallen van die eenheden [7]. Vanwege het naderende nieuwe Russische offensief gaf hij tevens toestemming het 6e Pantserleger terug te trekken en m.i.v. 12 januari aan het Oostfront in te zetten [3]. Vanaf 17 januari dienden alle eenheden aan het westelijke front met spoed op de Siegfriedlinie terug te vallen teneinde vandaar uit weer het defensief te voeren [4].

Logistieke voorbereidingen voor operatie „Wacht am Rhein“

De logistieke voorbereidingen voor de operatie „Wacht am Rhein“ waren reeds in september 1944 begonnen. Onder Speer, minister voor bewa- pening en oorlogsproductie, was de produktie van uitrusting en voorraden tot een steeds hoger niveau gestegen. De top werd bereikt in juli 1944; daarna viel de produktie terug door het tekort aan

grondstoffen en de voortdurende luchtbombarde- menten op de industriegebieden en op het trans- portsysteem. De produktie van oorlogsuitrusting kon in 1944 geen gelijke tred meer houden met de verliezen. Door verandering in prioriteiten ont- stond er een onevenwichtigheid in de produktie van (transport)voertuigen, hetgeen van invloed zou zijn op de operatie. Zo steeg de produktie van tanks tot december 1944 en viel die van wielvoer- tuigen t.b.v. de bevoorrading terug tot het pro- duktieniveau van 1940 [2]. Ook de produktie van munitie, brandstof en reservedelen liep steeds ver- der terug [9]. Bij de logistieke voorbereidingen voor de operatie „Wacht am Rhein“ moest wor- den uitgegaan van de volgende beperkende facto- ren.

— De pantser- en infanteriedivisies, alsmede de artillerie-eenheden, moesten worden gereorgani- seerd wegens tekorten aan personeel en mate- rieel.

— De toewijzing van nieuw materieel moest be- perkt blijven vanwege de behoefte aan andere fronten.

— De tekorten aan voorraden brandstoffen en munitie namen zulke vormen aan dat de toewijzin- gen beperkt moesten blijven.

— Het gebrek aan voertuigen t.b.v. de bevoorra- ding.

— De grote diversiteit aan wapens, o.m. door het gebruik van buitwapens.

De pantser- en infanteriedivisies bestonden uit minder dan 50% van de organieke sterkte aan tanks, gepantserde en gemechaniseerde wapen- systemen [1].

Legergroep B (Model) beschikte in september 1944 over de volgende eenheden met de volgende inzetbaarheidspercentages: 15e Leger 25%, 6e Pantserleger 49%, 5e Pantserleger 32%, 7e Leger 30%, Reserve 20%. De uiteindelijke percentages werden verhoogd tot 60 à 90%. Ze werden ook ge- haald v.w.b. het personeel. Opgemerkt dient te worden dat de eenheden in het zwaartepunt (6e en 5e Pantserleger) goed waren opgeleid voor het aanvallend optreden bij nacht [8]. Bij de overige eenheden lieten de inzetbaarheid en de ge- oefendheid veel te wensen over; ook waren bij deze eenheden officieren en onderofficieren van marine en luchtmacht ingedeeld, die geen enkele ervaring in grondoperaties hadden. ▷

Wat de herbevoorrading parten zou gaan spelen was het gebrek aan voldoende ervaren chauffeurs. De weg- en terreincondities alsmede de nachtelijke verplaatsingen en bevoorradingen vereisten chauffeurs die niet alleen hun (veelal buitgemaakte) voertuig volledig beheersten, doch ook het terrein goed konden inschatten en kaart konden lezen [1].

Klasse-I-aspecten

De voorraad aan Klasse I bij de gebruikende eenheden bedroeg 5 à 7 dagen. Dat was voldoende voor de eerste fasen van de operatie en herbevoorrading was dus niet direct noodzakelijk. In de documenten die de logistieke voorbereidingen voor de operatie regelden werd dan ook niets vermeld over de Klasse-I-bevoorrading. Verondersteld mag worden dat die volgens de toen gangbare procedures zou worden uitgevoerd [2].

Opgemerkt kan worden dat buitgemaakte klasse-I-voorraden in hun algemeenheid onmiddellijk zijn gebruikt vanwege de slechte kwaliteit van de Duitse gevechtsrantsoenen. De foerage en het voedsel voor de paarden (een volksgrenadiërdivisie telde ca. 5000 paarden voor het trekken van artilleriestukken en herbevoorradingen) gaven echter een ander beeld. In de planning werd ervan uitgegaan dat een deel plaatselijk moest worden betrokken. Stro en hooi waren er in overvloed; toch werd de order uitgegeven dat het verboden was stro te gebruiken als legeringsmateriaal voor de manschappen. Deze maatregel was noodzakelijk teneinde voldoende voorraad te hebben voor nog komende eenheden [1].

Materieel

Hoewel de produktie van uitrustingsstukken achterbleef bij de vraag, werden de eenheden die bij het offensief zouden worden ingezet goed van hoofd uitrustingsstukken voorzien. Reservevoorraden waren er echter niet of schaars. Voorraden aan reservedelen waren er nauwelijks.

De ingedeelde aantallen voertuigen t.b.v. bevoorradingen waren minder goed. De logistieke ondersteuning werd voorts extra bemoeilijkt door de grote diversiteit, omdat veel buitgemaakte voertuigen werden ingezet. Een pantserdivisie telde bv. meer dan 60 verschillende typen vracht-

auto's. Ook de ouderdom van het voertuigenpark en de daaruit voortvloeiende gebreken waren een bron van grote zorgen.

Klasse-III-bevoorrading

Zoals reeds eerder opgemerkt was de bevoorrading van brandstoffen een groot probleem. Alle inspanningen waren erop gericht dit probleem op te lossen. Speer speelde zelfs met de gedachte pijpleidingen naar de diverse fronten te leggen, teneinde de verliezen, veroorzaakt door de geallieerde luchtaanvallen op wegtransporten, te voorkomen.

Om zo zuinig mogelijk met de beschikbare brandstof om te springen werd in de planningfase zelfs overwogen twee bataljons per divisie met fietsen uit te rusten en werd het gebruik van paarden voor transport gestimuleerd.

Bij de initiële planning, in oktober 1944, werd de totale operatieduur geschat op 14 dagen. Daarbij werd ervan uitgegaan dat gedurende een week een halve standaardverbruikseenheid per dag zou worden verbruikt en gedurende een week een vijfde standaardverbruikseenheid per dag. In totaal derhalve maximaal vijf standaardverbruikseenheden (*Verbrauchssätze*²). Uitgaande van deze veronderstellingen werden door het Duitse opperbevel 2500 m³ olie en 15.000 m³ brandstof gereserveerd, en werd een extra *Führungsreserve West* van 17.000 m³ aangehouden. In de operationele aanwijzingen werd ook aangegeven dat per voertuig over 3 bve'n (brandstofverbruikseenheden) en een aanvullende voorraad van 2 bve'n als aanvulling per eenheid aanwezig moesten zijn.

Door deze aanwijzingen werd in feite de behoefte verdubbeld. Dat was aanleiding voor heftige discussies tussen de verschillende hoofdkwartieren. Het gevolg was in ieder geval een uiteindelijke verhoging van de reservering tot 28.000 m³. Ook werden plannen ontwikkeld om vliegtuigbrandstof geschikt te maken voor motorvoertuigen.

² Een *Verbrauchssatz* werd gedefinieerd als de „Literzahl Treibstoff, welche ein Fahrzeug auf 100 km Strasse verbraucht“; bij de Panzer IV, V en VI A bedroeg deze resp. 300, 365 en 535 l. Het begrip komt vrijwel overeen met onze brandstofverbruikseenheid (bve), die wordt gedefinieerd als het „gegeven waarmee wordt aangeduid welke hoeveelheid motorbrandstof, uitgedrukt in liters, een eenheid nodig heeft voor de verplaatsing over 100 km droge, verharde, vlakke weg“. De bve van de Leopard I-V en II bedraagt resp. 190 en 218 l.

Deze richtlijnen, gegeven voor de voorraadvoorzorging op eenheidsniveau, werden begin december herzien vanwege de beperkte voorraad aan brandstoffen en de toeneming van het aantal eenheden dat uiteindelijk aan de operatie zou gaan deelnemen. Hoewel ogenschijnlijk alles op brandstofgebied afdoende was geregeld, waren er indicaties waaruit bleek dat het OBWest niet erg gerust erop was.

Generaalveldmaarschalk Keitel, Chef van het Oberkommando der Wehrmacht (afb. 3), schreef op 7 december een persoonlijke brief aan von Rundstedt. Hij verzocht hem al het mogelijke te doen om het brandstofverbruik terug te dringen en in de plannen van de operatie „Wacht am Rhein” maximaal gebruik te maken van buitvoorraden. De reden was dat het verbruik van het westelijke front zulke grote vormen ging aannemen dat Duitslands reserves uitgeput raakten.

Het grootste deel van de voor de operatie benodigde voorraden was in opdracht van het OBWest ten oosten van de Rijn opgelegd. Bij het begin van het offensief waren de meeste tanks en voertuigen echter niet volledig afgetankt. Van het 6e Pantserleger beschikten de 1e en de 12e SS Pantserdivisie bij aankomst in hun verzamelgebieden, na een korte verplaatsing, over nog ongeveer 1,2 bve'n, neerkomende op 60 km actieradius. Gemiddeld beschikten alle voor het offensief aangewezen eenheden waarschijnlijk over 1,5 tot 2 bve'n. Deze tekortkomingen in de beginsituatie waren Model en Hitler bekend. Behalve de problematiek van brandstoffen waren er ook tekorten aan antivries, diverse oliesoorten en smeermiddelen, alsmede aan houtskool voor de vele voertuigen die deze brandstof gebruikten.

Klasse-V-bevoorrading

In de planningfase was door de planningstaf verzocht bij het begin van het offensief over ten minste 1,5 standaarddagvoorraad (sdv) munitie te kunnen beschikken; dat niveau werd door het Duitse opperbevel verhoogd tot 2 sdv'n. Op 10 december beschikten de artillerie-eenheden echter over slechts 0,5 en 0,3 sdv voor resp. de lichte en de zware artillerie. Ook al zouden alle aanwezige *Führungsreserven* voor deze munitiesoorten worden vrijgegeven dan nog zou het voorraadniveau

van twee sdv'n niet worden bereikt. Bij de aanvang van het offensief was er gemiddeld één sdv aan munitie aanwezig. In de logistieke rapportage van de eenheden van 16 december (dag van de aanval) werd melding gemaakt van voorraadtekorten voor de luchtdoelartillerie en de zware granaatwerpers. Voor alle wapensystemen gold een tekort aan rook en lichtspoomunitie.

Vervoersaspecten

Het concentreren van de troepen en de voorraden voor de operatie werd ernstig bemoeilijkt door de volgende factoren:

- de noodzaak tot absolute geheimhouding;
- troepen en voorraden moesten worden onttrokken aan diverse fronten in alle delen van Europa;
- de geallieerde luchtactiviteiten.

Het belangrijkste middel van vervoer waren de spoorwegen. Hiermee werden 65 divisies verplaatst; slechts 7 divisies verplaatsten zich over de weg. Ongeveer 27 divisies, die per spoor werden vervoerd, werden door geallieerde luchtaanvallen bestookt. De spoorwegherstelcapaciteit was echter zo effectief dat de vertragingen die door luchtaanvallen werden veroorzaakt, niet groter werden dan 1 à 2 dagen. Na 10 december moesten de divisies, om hun uiteindelijke bestemmingen te bereiken, de laatste 70 à 90 km over de weg verplaatsen. De uitrusting die tijdens deze verplaatsingen (spoor en weg) verloren ging werd niet aangevuld. Alle verplaatsingen, ook die werden uitgevoerd in het kader van het misleidingsplan, stopten ten oosten van de Rijn.

Voor de verplaatsingen van 16 december werd een plan opgesteld om de beperkte rail- en wegcapaciteit zo efficiënt mogelijk te benutten. Een gevolg was dat de verplaatsingen van de logistieke eenheden en het vervoer van de voorraden geen hoge prioriteit kregen en dat deze derhalve ten oosten van de Rijn bleven.

Omdat onvoldoende vervoerscapaciteit was ingedeeld bij de genie-eenheden werd onvoldoende brugslagmaterieel naar het front gevoerd. In de gevallen waarbij wel voldoende capaciteit aanwezig was, raakten de desbetreffende genie-eenheden verstrikt in de verkeerschaos. ▷

Onderhoudsaspecten

Aan Legergroep B waren onvoldoende materieel hersteleenheden ter beschikking gesteld. Voor de ongeveer 1800 tanks, 2000 lichte en 1000 zware houtwitsers enz. werden slechts 6 tankhersteleenheden van compagniesgrootte bij Legergroep B ingedeeld. Er was een groot tekort aan tanktransporteurs. De lokaties van deze hersteleenheden waren ondergebracht ter hoogte en ten oosten van de Rijn.

Geneeskundige verzorging en behandeling van krijgsgevangenen

Voor wat betreft de geneeskundige verzorging en de behandeling van krijgsgevangenen heb ik geen

nadere richtlijnen gevonden, zodat mag worden aangenomen dat deze activiteiten conform de vaste orders van OBWest dienden te worden uitgevoerd.

Buitvoorraden

De logistieke installaties van de Amerikaanse eenheden in het vak waarin het offensief zou plaatsvinden waren bij de Duitse plannenmakers bekend. Het moge duidelijk zijn dat vooral de brandstofopslagplaatsen hun grote belangstelling hadden. Deze lokaties waren dan ook aan de troepencommandanten bekendgemaakt teneinde die voorraden, indien ze in hun bezit zouden vallen, maximaal te kunnen gebruiken.

[SLOT VOLGT]

Literatuur

1. H. Jung — *Die Ardennen-Offensive 1944/1945. Ein Beispiel für die Kriegsführung Hitlers*. Muster-schmidt, Göttingen (1971).
2. H. A. Jacobsen — Alles op één kaart, de voorbereidingen van de Duitse aanval; het Ardennenoffensief, in: *Bericht van de Tweede Wereldoorlog*. Ned. Boek-druk Ind., 's-Hertogenbosch (1971)2242.
3. A. Horne — *De 42 dagen* (vert. H. Swalef en R. W. Th. Löbler). Nieuwe Wieken, Amsterdam (1969).
4. C. Whiting — *Siegfried: the Nazi's last stand*. Stein & Day, New York (1982).
5. H. M. Cole — *The Ardennes: 'Battle of the bulge'*. Dept of the Army, Washington DC (1965).
6. R. G. Ruppenthal — *Logistic support of the armies*. Dept of the Army, Washington DC (1965).
7. L. F. Ellis — *Victory in the West*, 2. The defeat of Germany. H. M. Stat. Office, Londen (1968).
8. P. Elstob — *Hitler's last offensive*. Secker and Warburg, Londen (1971).
9. G. Donat — *Der Munitionsverbrauch des deutschen Heeres im Zweiten Weltkrieg*. *Österr. Mil. Z.* (1984)(4).

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER
BEOEFENING
VAN DE
KRIJGS
WETENSCHAP**

Op woensdag 6 juni a.s. te 19.30 uur houdt de vereniging in Hotel des Indes, Lange Voorhout, Den Haag, voor leden en introducé(e)s, i.s.m. de Kon. Vereniging van Marineofficieren en de Stichting voor Internationale Vraagstukken JASON, een bijeenkomst over het thema

De Nederlandse defensie-inspanning in een nieuw Europa

Defensiespecialisten van Tweede-Kamerfracties, t.w. mevr. Heemskerck Pillis-Duvekot (VVD) en de heren Frinking (CDA), Van Traa (PvdA) en Ter Veer (D'66) zullen o.l.v. Rob Meines, redacteur van NRC Handelsblad, met elkaar en met de aanwezigen discussiëren.

prof. dr. G. Teitler

hoogleraar militaire geschiedenis en algemene strategie KIM

Tirpitz' troef

Beschouwingen over de draagkracht van de risicostrategie

Volgens von Clausewitz is de verdediging de sterkste vorm van oorlog voeren. Nog niet zo lang geleden is deze stelling nog eens kritisch doorgenomen, maar de desbetreffende analyse blijft op het operationele niveau hangen.¹ Verbazingwekkend is dat niet: von Clausewitz had hiertoe de weg gewezen door zijn beschouwing toe te spitsen op de oorlogvoering zelf. De vraag rijst welke waarde zijn stelling toekomt wanneer naar crises wordt gekeken en langdurige perioden van internationale spanning. De zwakkere partij, die zich hier defensief opstelt, staat in het algemeen tijdswinst voor ogen. Middelen om die te verkrijgen zijn o.a. de aandacht van de tegenstander afleiden of hem (kleine) concessies doen. Is de buit eenmaal binnen, dan kan de adempauze worden benut, bv. om bondgenoten te verwerven. Vervolgens wordt de tegenstander met een nieuwe krachtsverhouding geconfronteerd. Het is zaak wel de voorbereidende stappen goed op elkaar af te stemmen. Wie de aandacht van de tegenstander afleidt door hem op andere slachtoffers te attenderen, verkleint de kring van latere bondgenoten. Wordt zo'n klip echter omzeild, dan vormt tijdswinst een sleutel op vele strategische sloten. Slechts wie haast heeft, is niet ermee gediend.

Tijd is een rekbaar en relatief begrip. Toch zullen slachtoffers van tijdnood in verdragingsacties geen uitkomst zien. Hun probleem achten zij zó dringend, dat uitstel voor hen niet het begin van een oplossing brengt. Hieruit kan een vlucht naar voren resulteren, in militaire maar ook politieke zin. Een van de bekendste voorbeelden van de laatste actie vormt admiraal von Tirpitz' risicostrategie.² De kern daarvan was de opzet vanuit een inferieu-

re positie en zonder extra inspanning toch het initiatief te nemen. Geplaatst tegenover een sterkere tegenstander (de Britse marine rond 1900) had von Tirpitz naar tijdswinst kunnen streven. Diepte-investeringen hadden op termijn zijn zwakte gecompenseerd. De admiraal meende echter lang vóór die tijd resultaat te kunnen boeken. Haast en zuinigheid waren troef. Hij hoopte de hem ter beschikking staande middelen zó te manipuleren, dat versterking nuttig, maar niet meer echt nodig was. Ook zonder die bijkomende kracht moest het mogelijk zijn de tegenstander concessies af te dwingen. Waarom een lange en moeizame omweg bewandeld als zijn risicostrategie op korte termijn resultaat belooft? Voor de goede orde: von Tirpitz meende bij die strategische kortsluiting zelf géén risico te lopen. Dat was nu juist het gegeven waarmee de tegenstander werd geconfronteerd. Dat het verloop van die botsing enkele misrekeningen aan het licht bracht, zal geen verwondering wekken. De risicospreiding tussen sterk en zwak lag anders dan de admiraal zich had voorgesteld. Die misschatting had bovendien zulke ernstige gevolgen, dat de hele strategie in diskrediet raakte.

In dit artikel wil ik die conclusie bijstellen. Een eerste stap is te laten zien, dat von Tirpitz niet als enige een risicostrategie hanteerde. Ook anderen maakten er gebruik van (met wisselend succes), zonder zich overigens hun verwantschap met de admiraal steeds bewust te zijn.

Een ruimer begrip

De risicostrategie werd uit nood geboren. Tegenover von Tirpitz stond de Britse slagvloot, die hij alleen op lange termijn kon hopen in te halen. De vraag was of hij vóór die tijd al politiek voordeel uit de hem toevertrouwde middelen kon trekken. De admiraal had haast. De slagvloot die hij wilde

¹ M. ter Borg — Von Clausewitz en de kracht van het defensief. *Transaktie* 18(1989)(2)118-133.

² Zie hierbij: V.R. Berghahn — *Der Tirpitz-Plan. Genesis und Verfall einer innenpolitischen Krisenstrategie unter Wilhelm II.* Düsseldorf (1971).

bouwen, vormde een kostbare investering. Onzeker was of het Duitse rijk, bovenop de last van zijn leger, die marineverplichting wilde dragen. Bovendien moest hij rekenen op actieve tegenstand van dat leger zelf. Om alle kritiek de mond te snoeren, had von Tirpitz successen nodig. Haast was ook geboden om de Britten geen gelegenheid te geven het groeiende gevaar in de kiem te smoren. Ter oplossing van beide problemen riep de admiraal de risicostrategie te hulp. Allereerst moesten zo snel mogelijk slagschepen aan de Duitse vloot worden toegevoegd. Natuurlijk zou die ook in de opbouwfase nog door de Britten kunnen worden vernietigd. De prijs echter die von Tirpitz de tegenstander voor die actie zou laten betalen, steeg met elke toevoeging aan zijn vloot. De Britten zouden niet zonder kleerscheuren uit zo'n botsing te voorschijn komen. Die uitslag vormde de sleutel tot von Tirpitz' verdere gedachtengang.

De admiraal ontwikkelde zijn scenario in een tijd, dat Groot-Brittannië zich in een geïsoleerde positie bevond. De groei van het Britse rijk had her en der kwaad bloed gezet en zijn *isolation* was niet langer *splendid*. Onder die omstandigheid zou iedere zwaar bevochten overwinning Groot-Brittannië in een uitermate kwetsbare positie plaatsen. Na tot hier te zijn gekomen, hoopte von Tirpitz dat de Britten dezelfde conclusie zouden trekken. De Duitse slagvloot vormde voor hen een risicofactor, lang vóór zij even sterk was als de Royal Navy.

Omringd als het was door hele en halve vijanden, zou Groot-Brittannië een confrontatie met de Duitse slagvloot willen vermijden. Een formeel bondgenootschap tussen Duitsland en de overige anti-Britse staten was niet nodig om dit mechanisme in werking te stellen. Voldoende was ervoor te zorgen, dat het Britse isolement groter bleef dan het Duitse. De afgunst die het Britse wereldrijk wekte, werkte in von Tirpitz' voordeel. Hij kon oogsten, waar de Britse arrogantie had gezaaid.

Omringd door „stille” (en dus goedkope) bondgenoten, kon hij de Britten ook met een nog onvolgroeide slagvloot tot concessies dwingen. Succes leek verzekerd en de Britten hadden daarvoor zelf de basis gelegd. Ook in dat opzicht getuigde de risicostrategie van een zuinige aanpak. Het halve werk was al door het arrogante slachtoffer gedaan.

Admiraal von Tirpitz vertegenwoordigde een grote, expansieve staat. De risicostrategie biedt echter ook mogelijkheden aan kleine landen, die niets liever willen dan de status quo behouden. Zonder de uitdrukking te bezigen, bediende de Koninklijke marine zich voor de Tweede Wereldoorlog tegenover Japan van een risicostrategie. Er is geen enkele aanwijzing, dat zij zich daarmee aan von Tirpitz spiegelde. Van beïnvloeding, laat staan kopiëring, was geen sprake. Evenmin is de Nederlandse variant van de risicostrategie in die dagen ooit als zodanig herkend of geëxpliciteerd. De Koninklijke marine ontwikkelde de strategie zelfstandig en putte inspiratie uit de toen geldende verhoudingen in het Verre Oosten. Vanzelfsprekend koesterde Nederland niet de illusie Japan eigenhandig van een aanval op Indië te kunnen afhouden. Wel zou de Koninklijke marine dat land tot de betaling van een hoge prijs kunnen dwingen als het zich aan Indië vergreep. Tegenover Groot-Brittannië en de Verenigde Staten kon Japan zich dat verlies niet veroorloven. Nederland hoopte op die wijze de agressor van de hele onderneming te laten afzien. Hetzelfde afschrikkingsmechanisme als bij von Tirpitz werkte. Japan was geïsoleerd en omringd door landen, die zijn groeiende macht met zorg bezagen. Zij zouden zich de kans niet laten ontnemen Japan aan te vallen als het zich bij zijn Indische avontuur had verzwakt. Nederland op zijn beurt hoefde zich om Japan af te schrikken, niet formeel aan Engeland en Amerika te binden. Het zag in die landen „stille” bondgenoten en ging ervan uit, dat Japan net zo erover dacht.

De risicostrategie van von Tirpitz faalde, omdat Groot-Brittannië anders reageerde dan was voorzien. De snaar die de admiraal bij de Britten raakte, was zó gevoelig, dat zij niet voor drastische maatregelen terugschrokken. In korte tijd wist Groot-Brittannië zijn isolement te doorbreken, al moest daarvoor een prijs worden betaald. De risicostrategie „werkte” voor zover Engeland inderdaad werd gedwongen concessies te doen. Omdat het echter Duitsland als grootste bedreiging beschouwde, liet het die concessies aan minder gevaarlijke landen (Amerika en Japan) ten goede komen.³ Tegenover Duitsland hoefde het zo geen krimp te geven.

Ook de Nederlandse risicostrategie mislukte. Op haar smalle basis was trouwens al in eigen kring geweest. In 1924 merkte de commandant van het KNIL, lgen F. J. Kroesen, op dat

... als Japan iets tegen ons onderneemt, wij steun mogen verwachten van Westersche landen — Echter, Japan zal ons alleen aanvallen als zij weet de handen geheel vrij te hebben.

Kroesen achtte het dan ook

... geenszins ondenkbaar, dat Japan — mogelijk door middel van een strategische overvalling — het erop zet om ten spoedigste af te rekenen met de in de Pacific aanwezige Engelsche en Amerikaansche eskaders om daarna, vóór de aankomst der hoofdstrijdkrachten dezer mogendheden, zich meester te maken van Batavia en/of Soerabaja.⁴

Met deze vooruitziende blik gaf de generaal een tweede mogelijkheid aan om de risicostrategie te ontduiken. Groot-Brittannië kocht Duitslands „stille” bondgenoten af en sloeg daarmee von Tirpitz een onmisbaar onderdeel van de risicostrategie uit handen. Japan reageerde anders. Het kocht Nederlands „stille” bondgenoten niet af, maar plaatste ze door een overrompeling buitenspel. De uitkomst was gelijk aan die van de Britse keuze. Japan kreeg de handen vrij voor wat het als hoofddoel beschouwde: het grondstofrijke Indië. Toch werd ook hiervoor een prijs betaald: een algemene Pacific-oorlog. Wie alleen op dit laatste let, kan stellen dat ook de Nederlandse risicostrategie „werkte”.

Maritime Strategy: dubbel risico voor tegenstander

Behalve opkomende en kleine mogendheden, kunnen zwakker wordende staten zich van een risicostrategie bedienen. De Amerikaanse *Maritime Strategy* (gestart onder president Reagan) werkt voor de tegenstander zelfs een dubbel risico uit. Nadat zij hun escalatiedominantie allengs hadden zien sinken, hernamen de VS in het begin van de jaren '80 het initiatief. Op twee manieren zochten zij die dominantie te herstellen. Voor de verre toekomst wordt op SDI gemikt. Op korte termijn biedt de *Maritime Strategy* uitkomst. Deze telt

⁴ S. R. Rock — Risk theory reconsidered: American success and German failure in the coercion of Britain 1889-1914. *J. Strat. Studies* 11(1988)(3)342-364.

⁵ Zie: F. J. Kroesen — Nota omtrent de taak van leger en vloot bij de keering van vreemd geweld in den Indischen archipel. Alg. Rijksarchief, Dep. v. Koloniën (Verbaal 30 aug. 1924-Z11).

nogal wat onderdelen, maar hoofdzaak is het tweede-slagvermogen van de SU aan te tasten.

Die capaciteit is opgeslagen in SSBN's en door die onder druk te zetten, slaan de VS twee vliegen in één klap. De Sovjetrussische marine wordt gedwongen steeds meer middelen (waaronder eigen aanvalsonderzeeboten) van elders bij de verdediging van de SSBN-bastions te betrekken. Voorts moet zij in oorlogstijd toch rekening houden met het verlies van SSBN's. Haar tweede-slagvermogen brokkelt af en daarmee haar vermogen escalatiedreiging te weerstaan. Hierop sluit aan, dat de Sovjet-Unie wordt omringd door verscheidene nucleaire mogendheden. Elke schade die haar tweede-slagvermogen lijdt, wordt daardoor vergroot in een mate die niet in verhouding staat tot het eigenlijke verlies. Op deze wijze neemt de *Maritime Strategy* bewust „stille” bondgenoten in haar berekeningen op.⁵

Oogsten waar niet is gezaaid

De risicostrategie is een *force multiplier*. Zij stelt de gebruiker in staat een druk uit te oefenen, die niet evenredig is aan de oorspronkelijke kracht.

Tegenover een betrekkelijk geringe investering komt een hoge opbrengst te staan. Voorwaarde is slechts, dat de partij tegen wie de druk is gericht, zich in een isolement bevindt. Het land, dat doelwit is van een risicostrategie is, strikt militair beschouwd, moeilijk te genaken. Zijn zwakte ligt op politiek gebied. Voor degene die de strategie hanteert, geldt de omgekeerde verhouding. Politieke voordelen moeten zijn militaire zwakte compenseren. De eerste partij zou militair kunnen escaleren, maar laat dat na uit vrees dat elk verlies haar duur komt te staan. De risicostrateeg immers beheerst de politieke escalatieladder, dankzij zijn grotere vriendenkring. Wat baat de militair sterkere zijn kracht, als hij zich omringd weet door tegenstanders en beseft tegen de laatste het onder-spit te delven? Onder deze omstandigheid loont het niet tegen de eerste een oorlog te beginnen. Elke overwinning brengt hem verder van huis en zal hem ten langen leste slopen. ▷

⁵ Over de *Maritime Strategy* bestaat inmiddels uitgebreide literatuur. De risicostrategische aspecten worden uitstekend belicht door: J. Nathan — The future of the US *Maritime Strategy*. *J. Strat. Studies* 12(1989)(1)468-491.

Uit deze beschouwing blijkt, dat de risicostrategie niet aan een bepaald wapen is gebonden. De gekozen voorbeelden stammen uit de maritieme sfeer, maar zijn met andere aan te vullen. Terecht is bv. erop gewezen, dat in de jaren '30 de *Luftwaffe*-leiding zich tot een risicostrategie wilde beperken.⁶

Vooraf echter voor het nucleaire tijdperk biedt de strategie toepassingsmogelijkheden. De vrees voor kernwapenproliferatie hangt nauw hiermee samen. Nucleaire spreiding immers vergroot de kans slachtoffer te worden van risicostrategische manipulatie. Voorlopig lijkt dat lot vooral de Sovjet-Unie beschoren. Haar onvermogen vrienden te maken, werkt sterk in haar nadeel. De bereidheid van de VS bv. zich aan SALT-akkoorden te binden, kan niet los worden gezien van de gelijktijdige opening naar China. Die akkoorden bevestigden de militaire kracht van de Sovjet-Unie. Genoemde opening ontnam haar de mogelijkheid politieke munt eruit te slaan. De VS hadden een „stille” bondgenoot verworven en daarmee het vermogen risicostrategie te bedrijven.

Op hun beurt volgen de onafhankelijke kernmachtes dezelfde lijn. Hoe gering ook hun slagvermogen, zij oefenen daarmee een geduchte invloed uit. Het beoogde slachtoffer — nog steeds de geïsoleerde Sovjet-Unie — loopt tegenover elk van hen risico's, die het zich jegens de andere (en de VS) niet kan veroorloven. In dit krachtenveld gaat de risicostrategie trouwens verder. Ditmaal wordt ook de supermacht, die als „stille” bondgenoot van de kleintjes fungeert, in de tang genomen. Een anonieme kernaanval op de Sovjet-Unie brengt dat land vermoedelijk niet tot een zorgvuldig onderzoek naar de herkomst van de vernietigingswapens. Een paniecreactie ligt meer voor de hand. De aangevallene zal daarbij zijn doelen spreiden om geen van zijn vijanden een voordeel te gunnen. Ook Amerika krijgt dan zijn deel en wordt buiten zijn schuld in een kernoorlog betrokken. Elke kleine kernmogendheid wordt zo een machtige manipulator. Geen wonder, dat de VS en de SU gezamenlijk naar non-proliferatie streven.

⁶ H. Boog — *Die deutsche Luftwaffenführung 1935-1947. Führungsprobleme, Spitzengliederung, Generalstabsausbildung*. Stuttgart (1982)449; *Das Problem der Selbständigkeit der Luftstreitkräfte in Deutschland 1908-1945. Militärgesch. Mitt.* (1988)(1)31-60, in het bijzonder 47.

Koppelingsmechanisme

Wat als risicostrategie (jegens de Sovjet-Unie) begint, ontwikkelt zich tot een koppelingsmechanisme. Zolang de SU geïsoleerd blijft, baat haar de eventuele verdwijning van de NAVO weinig. Zij blijft tegenover vijandige kernmachtes staan, die ten opzichte van elkaar als „stille” bondgenoten fungeren. De Sovjet-Unie blijft daardoor potentieel slachtoffer van een risicostrategie. Aan de andere kant doet die strategie voor Amerika de ontkoppelde werking van zo'n verdwijning teniet. Met of zonder formele alliantie vormen de VS in Sovjetrussische ogen een „stille” bondgenoot van de overige kernmogendheid. Als zodanig blijven de VS medeplichtig aan een tegen de Sovjet-Unie gerichte risicostrategie. Het slachtoffer zal daaraan stellig consequenties verbinden, Amerika's protesten van onschuld ten spijt. SDI dient mede in dat licht te worden gezien. Rechtstreeks gericht tegen de Sovjet-Unie, moet het ruimteschild de VS ook behoeden voor de gevolgen van een koppeling waarvan zij niet zijn gediend.

Voor de Sovjet-Unie blijven de problemen intussen groter. Voor het ontkomen aan een risicostrategie zijn hierboven twee oplossingen aangestipt. De Britse hield in: de „stille” bondgenoten van de tegenstander „af te kopen”. Japan koos ervoor die bondgenoten militair te overrompelen, alvorens tot de hoofdactie over te gaan. Vooral het gemak, waarmee Groot-Brittannië de opgezette val omzeilde, heeft de geringe reputatie van von Tiritz' strategie bepaald. Dat oordeel lijkt te hard. De Britse oplossing was niet gratis, en Japans noodsprong toont aan dat de Britse flexibiliteit niet ieder is gegeven. Bovendien kan de Sovjet-Unie in Japan geen aantrekkelijk voorbeeld zien.

Zij zelf heeft tot nog toe voor een derde oplossing gekozen. Zij is de kracht van haar krijgsmacht blijven opvoeren tot het punt, waarop elk risico werd geneutraliseerd. Met andere woorden: de SU heeft haar isolement aanvaard en een uitweg gezocht in een opstapeling van militaire kracht. Wie zich op die wijze tegen elk risico verzekert, lijkt een isolement te kunnen overleven. De economische prijs van die oplossing is echter hoog. De Sovjetrussische vloer begint te kraken onder alle opgetaste militaire kracht en Gorbatsjov

schijnt nu whisky in de wodka te doen. Hij lijkt het Britse voorbeeld als oplossing voor de hem opgedrongen risico's te zien. Toch is de kous daarmee voor hem niet af. Groot-Brittannië kocht de kleinere risico's af om zich op de hoofdvijand te con-

centreren. Bij de uitvoering van dat beleid — een strategische revolutie in die dagen — hoefde het Britse kabinet niet bang te zijn voor binnenlandspolitieke repercussies. De Sovjet-Unie komt er negentig jaar later niet zo gemakkelijk af.

Discipline, exercities en doelmatigheid

In de Eerste Wereldoorlog die sinds 1963 is verstreken, heeft de Nederlandse krijgsmacht een aantal belangrijke succesfactoren in een officieus verslag van de Nederlandse krijgsmacht van 1963 opgenomen. Het gaat om de discipline en de doelmatigheid van de exercities. De officieren en onderofficieren konden vertellen dat exercities goed te doen zijn voor de discipline; dat het meer een doel was om te doen was. Een zelfde peiling in een zondagavond-verlofgangsterminatie toonde een volkomen ontbreken bij dienstplichtigen: exercitie is nutteloze pestery. De onvermijdelijke conclusie is dat de exercitie niet meer optimaal bijdraagt aan de vorming van de gevechtvaardige militair. Herberging, studie en actie zijn verlaten.

Niet de ondergeschiktheid, maar de discipline is de ziel van de militaire dienst. De discipline vordert ieder vooruitgang heeft van ondergeschiktheid en de onafgebroken plechtbetreving voort waarvan het Regiment beroemde de legende gewaagt. De discipline is een voortdurende bron van zorg... vanwege het getrek kraan en vanwege de problemen bij de handhaving. De voortdurende herziening van het militair straf en

Het zal wel geen belang behoeven, dat een goed exercitie-reglement de grootste waarde moet worden gegeven; wanneer de soldaat duidelijk begrijpt, dat hij moet door een reglementaire formatie, waarvan de ondergeschiktheid zich duidelijk laat merken, om een eenvoudig gevecht wordt blootgesteld, dat immers de strikte opvolging van de reglementaire voorschriften het gevecht van een zwaar gevecht mogelijk vermindert, dat zal zijn ondoel en steeds veel toe bijdragen, om gewillige gehoorzaamheid met de grootste spanning geboden te doen gaan. (W. R. van der Vliet [1] bl. 120)

ven te discipline wou (12240 [3]555). Discipline moet worden aangeleerd, vooral wanneer de organisatie een crisisteam is die handelingen vraagt die tegen het eigenbelang van het individu lijken in te gaan. De helioconomie stelt dat individuen streven naar zekerheid van onzekerheid; in crises wordt die zekerheid ernstig bedreigd en zelfs geschaad. Crisisgevoel moet dus ernstig herkend dreiging en schade te verminderen. In de natuur bewijst succesvol individueel gedrag zich door het individu te laten overtuigen dat de organisatie in zijn kwalitatieve organisatie gebouwd door zijn bevoegdheidsvermogen. Het draait op het eerste gezicht voor de individuele overlevings-

Dringend verzoek aan auteurs

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met anderhalve of dubbele regelafstand. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie het recente aprilnummer).

Dat het wenselijk is van tijd tot tijd het lint in schrijfmachine of printer te vervangen, zou eigenlijk geen vermelding moeten behoeven.

Helaas worden ook in toenemende mate *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma (bv. „Graphix”).

REDACTIE

drs. W. J. Angenent

reserve-kapitein der infanterie

Discipline, exercitie en doelmatigheid

In de kwarteeuw die sinds 1965 is verstreken is het besef van het nevenstaande verloren gegaan. Een willekeurige steekproef in een officiersmess leerde dat vaandrigen en luitenants pas na lang doorvragen en diep nadenken konden vertellen dat exercitie goed is voor de discipline; één hunner exerceerde wel eens als er echt niets anders (nuttigers) te doen was. Een zelfde peiling in een zondagavondverlofgangerstrein toonde een volslagen onbegrip bij dienstplichtigen: exercitie is nutteloze pesterij. De onvermijdelijke conclusie is dat de exercitie niet meer optimaal bijdraagt aan de vorming van de gevechtvaardige militair. Herbezinning, studie en actie zijn vereist.

Niet de ondergeschiktheid, maar de discipline is de ziel van de militaire dienst. Uit discipline vloeien ieders voortdurend besef van ondergeschiktheid en de onafgebroken plichtsbetrachting voort waarvan het *Reglement betreffende de krijgstuicht* gewaagt. De discipline is een voortdurende bron van zorg . . . vanwege het gebrek eraan en vanwege de problemen bij de handhaving. De voorgenomen herziening van het militair straf- en tuchtrecht doet velen vrezen dat de handhaving nog moeilijker zal worden. De moderne krijgswetenschap, de *bellonomie*, plaatst deze problematiek in een historisch en sociaal verband en leidt tot mogelijke oplossingen. In deze bijdrage wordt gezocht naar een betere opleiding tot discipline door het vanouds (méér dan vierduizend jaar) beproefde en onovertroffen middel der exercitie.

Organisatie en gereglementeerde samenwerking zijn het enige middel waarmee een groep in het gevecht sterker is dan het individu. Niet voor niets tonen oude uitgaven van het *Handboek soldaat* bij het geweervechten de methoden om de individuele soldaat twee of drie tegenstanders te laten verslaan. Om van een menigte een eenheid te maken is organisatie nodig, om de organisatie te handha-

Het zal wel geen betoog behoeven, dat aan een goed exercitie-reglement de grootste waarde moet worden gehecht; wanneer de soldaat duidelijk bespeurt, dat hij nooit door eene reglementaire formatie, waarvan de ondoelmatigheid zich dadelijk laat inzien, aan een onnoodig gevaar wordt blootgesteld; dat integendeel de strikte opvolging van de reglementaire voorschriften het gevaar van den toestand zoveel mogelijk vermindert, dan zal zijn oordeel er steeds veel toe bijdragen, om gewillige gehoorzaamheid met de grootste inspanning gepaard te doen gaan.
(W. ROOSEBOOM [1] dl 1, 120)

ven is discipline nodig ([2]240,[3]355). Discipline moet worden aangeleerd, vooral wanneer de organisatie een crisisorganisatie is die handelingen vraagt die tegen het eigenbelang van het individu lijken in te gaan. De bellonomie stelt dat individuen streven naar reductie van onzekerheid; in crises wordt die zekerheid ernstig bedreigd en zelfs geschaad. Crisisgedrag moet dus erop zijn berekend dreiging en schade te verminderen. In de natuur bewijst succesvol individueel gedrag zich door het individu te laten overleven; de mens is in zijn kunstmatige organisaties gehandicapt door zijn beoordelingsvermogen. Wat daarin op het eerste gezicht verstandig individueel overlevingsgedrag lijkt, kan uiteindelijk het minst verstandige blijken doordat het de organisatie schaadt en daardoor de overlevingskansen van het individu. (In een hinderlaag gelopen, is de eerste reactie dekking te zoeken; beter is het onmiddellijk aan te vallen in de richting van de overvaller.) De hoge tijdsdruk, kenmerk van een crisissituatie, verhindert echter vaak verder te kijken dan het eerste gezicht en daarmee een juist overlevingsgedrag.

Daarom, „zoo lang het wapenrumoer en het gevaar aan middelmatige geesten de vaardigheid tot het nemen van besluiten ontrooven” ([1] dl 2, 230) moeten organisatie en discipline succesvol overlevingsgedrag afdwingen. Fundamenteel daarin is de (gevechts)exercitie.

Tot in de vorige eeuw was alle exercitie gevechts-exercitie. Zowel op het slagveld als op het exercitieterrein keerden dezelfde handelingen terug en het was daarom voor de soldaat zichtbaar zinvol te exerceren. Exercitie kweekte technische en fysieke gevechtvaardigheden aan, met als gunstig bijverschijnsel discipline. De exercitie bood zekerheid in het gevecht en reduceerde aldus de onzekerheid. Het achterlaadgeweer bracht verandering in die exercitie. Voor het eerst in de geschiedenis ontstond een splitsing tussen gevechtsexercitie en parade-exercitie. Tussen 1865 en 1965 vond de ontwikkeling plaats van een nieuwe gevechtsexercitie. Hierin verdween de gesloten exercitie van regiment, bataljon en compagnie en ontwikkelden zich gevechtsvoorschriften voor deze eenheden. Ook verdwenen de gesloten gevechtsformaties van groep en peloton ten gunste van de verspreide (tirailleur)formaties op het oefenterrein en het gevechtveld. Daarnaast bleven veel van de

Het verband tussen gevechtsterrein en exercitie was niet langer evident . . .

oude formaties op de paradevelden en de exercitieterrinen gehandhaafd. Zij droegen immers nog steeds bij tot het aankweken van discipline. Het verband tussen gevechtsterrein en de exercitie was echter niet langer evident, wat leidde tot onbegrip voor exercitie, pleiten voor afschaffing en beperking. „ . . . *it has little to do with the business of war.* (Canadezen in 1916) *asked what sense there was in sloping and ordering arms, and fixing and unfixing bayonets . . .* En een Amerikaan in de Tweede Wereldoorlog schreef dat: *You won't stop a tank by doing present arms in front of it*" ([4]40-41). Parade-exercitie droeg niet meer zichtbaar bij tot zekerheid op het gevechtveld, hoewel het verband met enige moeite nog wel zichtbaar was te maken ([4]40). De basishouding die in de exercitie, die zich tussen 1865 en 1965 heeft ontwikkeld, steeds weer terugkeert, is een soort „vaardig-houding“: het geweer schuin voor de borst, de rechterhand aan het smalle deel van de kolf en de linkerhand aan de lade bij het balanspunt. Van de houding met het geweer aan de rechtervoet naar het geweer over de linkerschouder, naar het presenteren, naar de schiethoudingen, naar de vaardig-houding voor het geweervechten, telkens weer bevindt het lichaam zich even in deze

positie. En alle posities hadden een aanwijsbaar nut in het gevecht of elders. Het geweer, hangend aan de linkerschouder gedurende verzorgingsverplaatsingen, waarbij geen contact met vijand werd verwacht; over de linkerschouder, wanneer wel vijand kon worden verwacht: met twee handgrepen bevond de militair zich dan in de „vaardig-houding“. In die houding was de man gereed voor elke actie. Die centrale houding kwam dan ook steeds weer nadrukkelijk terug in de verschillende lessen waarbij exercitiegewijs werd gedrild: schiethoudingen werden exercitiegewijs aangeleerd, geweervechten, terreinvaardigheid (ook het „dekken“ kan exercitiegewijs worden gedrild; het zou veel knieblesures voorkomen). De exercitie voor de enkele man en groep was een praktische toepassing van de vier krijgskundige principes: schadebeheersing, tijdsbeheersing, doelmatigheid en flexibiliteit.

Aangezien in Nederland de drilgewijze individuele gevechtsopleiding sedert 1965 vrijwel geheel is verlaten, is ook het laatste zichtbare verband tussen gevecht en exercitie verdwenen, met het in de inleiding geschetste resultaat. Wat nu?

In het algemeen zal men aan een goed exercitiegeregulement de volgende eisen moeten stellen.

- Het moet steunen op de tactische lessen van het verleden (maar wat in één oorlog goed bleek, mag niet zomaar als onfeilbaar voor de toekomst worden aangenomen).
- Het moet eenvoudig zijn.
- Het moet compleet zijn: geen van de houdingen die in het gevecht of op mars nodig kunnen zijn, mag ontbreken.
- Het mag niet voor tweeërlei uitleg vatbaar zijn.
- Het moet aan de uitvoerenden de nodige zelfstandigheid geven zonder commandanten de leiding te doen verliezen.
- Het moet optimaal gebruik van het terrein en eigen wapen(systemen) toelaten.

Er is niets nieuws onder de zon: dit is exact wat Rooseboom (zij het wijldroper) in 1880 formuleerde ([1] dl 1, 120-122). Zowel toen als nu zijn er verschillende fasen in de opleiding: eerst de gevechtsopleiding enkele man, dan de groep en het peloton, de compagnie, het team en de hogere eenheden. Deze opbouw van gevechtvaardigheid moet in de exercitie terugkeren. Daartoe moet het

verschil tussen de parade-exercitie en de gevechts-exercitie zoveel mogelijk verdwijnen. Dat kan door de parade-exercitie zoveel mogelijk te relateren aan de gevechtsopleiding voor de enkele man en te veranderen in een basisexercitie. Wanneer de exercitie drilgewijs de basishoudingen en -bewegingen aanleert, voor de mars, het lopen in het terrein, de looppas, de schiethoudingen, het

De basisexercitie krijgt het zichtbare karakter van voorbereiding op de gevechtsexercitie terug...

dekken enz., kan de voortgezette opleiding daarop inspelen. Een „ideale” schiethouding bv. kan op het exercitieterrein worden aangeleerd en geeft de instructeur in het veld vervolgens gelegenheid de man zijn ideale houding aan het terrein te leren aanpassen. Hoe kan een dergelijke exercitie eruitzien?

Het moderne gevecht betekent voor de enkele man te voet, zowel bij 1Lk als NTC, een aaneenschakeling van relatief korte, felle acties. Langdurige verplaatsingen te voet zullen zeldzaam zijn, en eenmaal te voet moet vijandelijk optreden worden verwacht. In het gevecht zullen vaak snelle vuuropeningen noodzakelijk zijn en ook uiterst flexibel, alert optreden. De exercitie zal op die eigenschappen moeten zijn afgestemd. Dat kan als volgt. De basishouding, de centrale „vaardig-houding”, is die waarbij het wapen schietvaardig maar nog aan de wapenriem ter hoogte van de rechterheup wordt gehouden. Bij verplaatsingen te voet hangt het wapen aan de riem met de kolf omhoog, tromp omlaag aan de rechter schouder (deze draagwijze was overigens in Libanon gebruikelijk), zodat de vaardig-houding in één of twee handgrepen kan worden bereikt. Ook voor lange verplaatsingen is deze draagwijze goed geschikt.

Vanuit deze vaardig-houding kunnen in enkele bewegingen zowel de draaghouding voor de borst als de verschillende schiethoudingen worden bereikt; en zelfs, mocht het ooit worden heringevoerd, de basishouding voor het geweervechten.

Al deze bewegingen, die op het gevechtveld plaatsvinden, kunnen in enigszins gestileerde vorm (het oog wil ook wat) rechtstreeks worden overgeplant op het exercitieterrein. Dan kan de dienstplichtige, en hij niet alleen, de exercitie weer zien als de rechtstreekse training voor het gevechtveld, die ze ook is. Dat neemt de schijnbare zinloosheid weg, verhoogt de motivatie, steunt de discipline en draagt bij tot het doel: *de vorming van de gevechtvaardige militair en eenheid.*

De basisexercitie krijgt aldus het zichtbare karakter van een rechtstreekse voorbereiding op de gevechtsexercitie terug. Het herinvoeren van de bewegingen van het geweervechten in de basisexercitie dient hierin drie doelen: ten eerste conserveert het de principes van een vechttechniek; ten tweede is het een vorm van gewoegymnastiek die gunstig is voor de LO/FT; ten derde is hiermee een element van show aanwezig dat tot prestatie stimuleert omdat steeds nieuwe, moeilijker combinaties als leerdoel kunnen dienen. Het gaat de verveling tegen van steeds maar hetzelfde.

De combinatie van basisexercitie, dus het fysieke en technische „kleine werk” voor de enkele man, met de gevechtsexercitie van groep en peloton te voet levert een totale exercitie die voldoet aan de bovengenoemde eisen. Daarbij is het verband van de basisexercitie met de gevechtsopleiding weer zichtbaar en dat versterkt zowel de motivatie als de discipline kwekende werking van de exercitie. Dat laatste biedt tegenwicht voor de veronderstelde teloorgang van discipline-handhavende middelen. „Opvoeden tot” is tenslotte beter dan afdwingen van discipline.

Literatuur

1. W. Rooseboom — *Het hedendaagse gevecht* (2 dln). Gebr. Van Cleef, Den Haag (1880).
2. A. Ferrill — *The origins of war*. Thames and Hudson, Londen (1985).
3. J. Keegan — *The face of battle*. Dorset Press, New York (1986).
4. R. Holmes — *Firing line*. Jonathan Cape, Londen (1985).

R. S. van Dam

majoor van de Koninklijke luchtmacht

De Franse defensiepolitiek en de rol van de Franse Strategische luchtmacht

Weliswaar is Frankrijk lid van de NAVO, maar zijn strijdkrachten maken geen deel uit van de geïntegreerde militaire structuur van die organisatie. Daardoor neemt het land binnen het bondgenootschap een nogal afwijkende positie in. Als gevolg daarvan ontbreekt het in de overige NAVO-landen vaak aan kennis over de specifieke politieke en militaire situatie van Frankrijk. In dit artikel wordt een deelaspect van die situatie nader beschreven, met als doel de lezer enig inzicht te verschaffen in de Franse defensiepolitiek sedert de Tweede Wereldoorlog en in de rol van de Franse Strategische luchtmacht (*Forces Aériennes Stratégiques* [FAS]) daarin. Eerst wordt ingegaan op de plaats die de FAS in het Franse veiligheidsbeleid innemen en vervolgens worden de organisatie, taak en werkwijze beschreven.

Ontstaan van de Franse kernmacht

Direct na de Tweede Wereldoorlog hebben de VS diverse pogingen gedaan om het inmiddels door hen opgebouwde nucleaire monopolie te behouden. Zo besloten zij op het gebied van kernenergie tot de toepassing van een politiek van strikte geheimhouding. Deze politiek moest voorkomen dat andere landen over kernwapens gingen beschikken of zou althans zo'n proces moeten vertragen. Veel vertraging leverde die geheimhoudingspolitiek echter niet op. In 1949 voerde de Sovjet-Unie haar eerste kernwapenexplosie uit, in 1952 gevolgd door Groot-Brittannië.

Ook Frankrijk had inmiddels een eigen nucleair programma opgezet en nadat de Amerikanen de Fransen in 1956 hadden gedwongen zich van het Suezkanaal terug te trekken, werd dat programma voornamelijk gericht op de produktie van een eigen kernwapen. Volgens Frankrijk hadden de VS zich in de Suezcrisis een onbetrouwbare bondge-

noot getoond. De Franse regering kon zich dan ook niet voorstellen dat de VS onder alle omstandigheden bereid zouden zijn kernwapens in te zetten voor de verdediging van Europa. In 1960 bracht Frankrijk zijn eerste kernwapen tot ont-ploffing.

Direct na deze kernproef liet president De Gaulle de wereldgemeenschap weten dat Frankrijk een *Force de Frappe* (vergeldingsmacht) zou gaan vormen. Welke positie die kernmacht binnen het bondgenootschap zou gaan innemen was echter onduidelijk. Hoewel de *Force de Frappe* primair was bedoeld voor de verdediging van het Franse grondgebied, zou haar inzet ook mogelijk zijn bij een Warschau-Pactaanval via de Bondsrepubliek Duitsland. Consultatie hierover zou echter niet plaatsvinden. De vraag tegen welke agressie de kernmacht zou worden ingezet, werd officieel opengelaten. Over het waarom van de *Force de Frappe* bestond echter géén onduidelijkheid. De Franse regering zag haar kernwapens als een extra waarborg voor de afschrikking in Europa, voor het geval de VS onverhoopt zouden besluiten hun kernwapens niet in te zetten voor de verdediging van West-Europa. Franse politici, in het bijzonder generaal De Gaulle, hadden herhaaldelijk deze Amerikaanse bereidheid in twijfel getrokken. Het Amerikaanse voorstel om de NAVO-strategie van de „massale vergelding” te veranderen in een strategie van het „aangepaste antwoord” was voor De Gaulle een bewijs dat de VS naar een strategie streefden, waarmee zij bij een conflict in Europa niet in alle gevallen kernwapens zouden hoeven in te zetten. Toen het in 1966 ernaar uitzag dat de overige NAVO-landen de „Flexible response”-strategie wilden accepteren, verliet Frankrijk de geïntegreerde militaire organisatie van het bondgenootschap. De Franse kernmacht vormde vanaf dat moment het fundament van de onafhankelijke Franse defensiepolitiek. ▽

Hoewel de Fransen nimmer het idee hebben losgelaten dat zij een aanval op hun grondgebied met nucleaire wapens zouden vergelden, zijn er sinds 1966 geleidelijk veranderingen in de nucleaire strategie opgetreden. De Franse kernmacht kreeg de beschikking over steeds meer soorten inzetmiddelen: onderzeeboten, vliegtuigen, middellange-afstandsraketten en korte-drachtwapens. Hierdoor kon onderscheid worden gemaakt tussen de waarschuwingsfase, waarin conventionele en tactische kernwapens kunnen worden ingezet en, als de agressie niet zou ophouden, de vergeldingsfase, waarin strategische kernwapens tegen de steden van de tegenstander kunnen worden ingezet (*counter-city strategy*).

Onder president Giscard d'Estaing werd in 1976 de strategie van de massale vergelding definitief verlaten. Frankrijk noemt zijn kernmacht sindsdien dan ook de *Force de Dissuasion* (afschrikingsmacht). De conventionele verdediging, die door de strategie van de massale vergelding lange tijd was verwaarloosd, werd versterkt, maar tevens werd besloten de geloofwaardigheid van de *Force de Dissuasion* te versterken door nieuwe nucleaire onderzeeboten te bouwen en plannen te ontwikkelen om de middellange-afstandsraketten en korte-drachtwapens te moderniseren [1].

Plaats FAS in het Franse veiligheidsbeleid

Om het Franse onafhankelijke nucleaire afschrikingspotentieel in het juiste kader te kunnen plaatsen is enig inzicht in het Franse defensiebeleid nodig. Het is gebaseerd op drie basisprincipes: soevereiniteit, solidariteit en veiligheid.

De *sovereiniteitsgedachte* vormt de basis voor de besluitvorming over de inzet van de Franse strijdkrachten. Deze vindt nationaal plaats, waarbij de president als opperbevelhebber van de strijdkrachten de uiteindelijke beslissingsbevoegdheid heeft. De soevereiniteitsgedachte sluit uit dat Franse troepen onder buitenlands commando worden geplaatst.

Met *solidariteit* als tweede principe geven de Fransen uiting aan de verbondenheid met de NAVO-bondgenoten. Aan deze gedachte wordt mede inhoud gegeven door het lidmaatschap van de West-Europese Unie (WEU). Het WEU-verdrag voorziet in een gezamenlijk gewapend optreden, inge-

val van een aanval tegen één of meer lidstaten. Interessant in dit verband is de verklaring van president Mitterrand in februari 1986, toen hij stelde dat de Fransen bereid zijn de Bondsrepubliek Duitsland met nucleaire wapens te verdedigen. Daarbij wordt van Franse zijde erkend dat de Franse veiligheid begint bij de Elbe en dat deze erkenning consequenties heeft voor de vroegtijdige inzet van Franse troepen in de Bondsrepubliek Duitsland [2]. Hierbij kan worden gedacht aan de *Force d'Action Rapide* (FAR) die, ingeval van een conflict, als snelle interventiemacht o.a. kan worden ingezet vooruitlopend op de volledige inzet van het Franse 1e Leger in de Centrale Sector.

Het derde basisprincipe is de *nationale veiligheid*. De basis hiervan wordt gevormd door een onafhankelijke defensieorganisatie, gericht op een adequate en geloofwaardige afschrikking d.m.v. conventionele en nucleaire wapens. Deze verdedigingscapaciteit is zowel geschikt voor „afschrikking” als voor „oorlogvoering”. In dit kader ziet Frankrijk zich geplaatst voor drie taken. Ten eerste het verdedigen van zijn nationale grondgebied. Ten tweede het leveren van een bijdrage aan de verdediging van Europa en ten derde het handhaven van de Franse belangen op het politiek-militaire wereldtoneel (met name in Azië, Afrika en het Caribische gebied) [2]*.

In het voorgaande is aangegeven dat de adequate en geloofwaardige afschrikking is gebaseerd op conventionele en nucleaire wapens. Behalve conventionele strijdkrachten worden pre-strategische en strategisch-nucleaire strijdkrachten onderscheiden.

De *pre-strategische strijdkrachten* hebben een bijzondere plaats in de nucleaire-afschikkingsstrategie van Frankrijk. Zij zijn essentieel voor de verbinding tussen de conventionele en de strategische strijdkrachten. Zij dienen als politieke waarschuwing en in militaire zin als signaal om aan te geven dat de grens van een beperkt conflict is bereikt. Daarbij wordt dan niet alleen het gevechtsveld maar ook het moederland van de agressor tot doel van de nucleaire aanvallen gemaakt. Of het conflict daarna nog beheersbaar is, zal echter de vraag

* Schr. spreekt van doelstellingen i.p.v. taken en noemt als vierde doelstelling nog het streven naar een actief ontwapeningsbeleid, zonder afbreuk te doen aan het soevereine recht tot zelfverdediging.

zijn. Beklemtoond wordt dat de pre-strategische strijdkrachten niet worden ingezet als volgende stap op de escalatieladder, maar als waarschuwing om uitbreiding van het conflict te voorkomen.

Pre-strategische middelen zijn zowel bij land- en luchtmacht als bij de marine ingedeeld. De landmacht beschikt over 42 in Noord-Frankrijk opgestelde Plutonraketten met een bereik van 120 km. Gepland is deze raketten in 1992 te vervangen door de Hadèsraketten met een bereik van ca. 350 km, waardoor het grondgebied van de Bondsrepubliek Duitsland in geval van inzet van deze wapens wordt gevrijwaard. De luchtmacht beschikt op dit moment over drie squadrons, uitgerust met Jaguar-jachtvliegtuigen, een squadron met Mirages III E en een squadron met Mirages 2000 N; totaal 75 vliegtuigen, uitgerust met een kernbom resp. een nucleair kruisvluchtwapen, de *Air-Sol Moyenne Portée* (ASMP). In 1988 is een vervangingsprogramma gestart dat voorziet in de vervanging van de Jaguars en de Mirages III E door de Mirage 2000 N. Het oorspronkelijk voorziene aantal van 75 Mirages 2000 N zal echter t.g.v. kortingen op het Franse defensiebudget worden beperkt tot 45 stuks. Voor wat pre-strategische middelen betreft beschikt de Franse marine over twee squadrons Super-Étandards, die eveneens zijn uitgerust met ASMP's.

De *strategische strijdkrachten* en daarmee de strategisch-nucleaire afschrikking dienen ter beveiliging van het Franse grondgebied. Deze nucleaire afschrikking is gebaseerd op een efficiënt gebruik van de operationele mogelijkheden van drie separate maar complementaire systemen.

De *maritieme component* (*Submarine launched ballistic missiles*, SLBM) is ondergebracht bij de *Force Océanique Stratégique* (FOST). Deze dient maritieme afschrikking te realiseren en beschikt daartoe over 96 SLBM's, type M-20 en M-4, voorzien van ca. 300 kernkoppen, verdeeld over 6 onderzeeboten. Van de 6 boten zijn er 3 continu op zee, waardoor deze component een nadrukkelijke bijdrage levert aan de „onkwetsbare second strike capability” van de Franse strategische strijdkrachten. De SLBM's M-4 zijn voorzien van meervoudige afzonderlijk te richten kernladingen. (*Multiple Independently-targetable Re-entry Vehicle*, MIRV). In een maritiem moderniseringsprogramma is een uitbreiding gepland naar 8 nucleaire on-

derzeeboten en de vervanging van de M-20 door de M-4. Voorts is op langere termijn de vervanging van de M-4 door de M-5 voorzien. Deze zullen echter niet voor de eeuwwisseling operationeel zijn.

De *land- en luchtcomponent* zijn samen ondergebracht in de *Forces Aériennes Stratégiques* (FAS).

De FAS

De FAS vormen een zelfstandig commando binnen de Franse luchtmacht. Ze zijn in 1964 opgericht als opvolger van het *Commandement de l'Aviation de Bombardement*. Deze oprichting ging gepaard met de introductie van de Mirage IV-bommenwerper. Het eerste squadron werd in oktober van dat jaar operationeel; de ondersteunende tankercapaciteit (C135F-tankvliegtuigen) volgde enige tijd later. In 1971 werd het eerste *Groupeement de Missiles Stratégiques* (1GMS) operationeel. Daarmee werd de op land gestationeerde strategische raketcomponent van de Franse nucleaire strijdmacht een feit.

Zowel de vliegtuigen als de raketten werden regelmatig gemoderniseerd. Zo werd per 1 mei 1986 de gemoderniseerde Mirage IVP operationeel. Tevens werd daarbij het nieuwe Franse kernwapen, de *Air-Sol Moyenne Portée* (ASMP) geïntroduceerd. De voornaamste wijzigingen aan de Mirage IV-wapendrager betreffen de avionica en elektronica t.b.v. het gewijzigde aanvalspatroon (niet meer een hoge maar lage penetratie en aanval) en t.b.v. de ASMP. Ook de actieve en passieve elektronische tegenmaatregelen zijn sterk verbeterd. De Mirage IV A (de oorspronkelijke versie) droeg als wapen een kernbom met een kracht van 15 kt. De ASMP is een „stand-off”-wapen met een „terrain-following capability” en een maximumbereik van ongeveer 300 km. De wapensterkte is 45 kt. Totaal beschikken de FAS over 18 Mirages IVP, georganiseerd in twee squadrons. De tankercapaciteit wordt geleverd door een tankerwing bestaande uit 11 Boeings C135F. Met deze „in-flight refueling”-capaciteit wordt het operationele bereik van de Mirage IV P tot ongeveer 4000 km vergroot.

De op land gestationeerde raketten zijn verdeeld over twee squadrons, behorend tot de 1GMS. In-

middels zijn ook hier de wapensystemen gemoderiseerd. Momenteel beschikt men over 18 middellange-afstandsraketten van het type S-3D; hun bereik is ca. 3500 km. De wapensterkte van de enkelvoudige kop bedraagt 1 Mt. De raketten zijn geplaatst in silo's in het Plateau d'Albion. Zowel de silo's als de bijbehorende commando-elementen zijn volledig „hardened”. De raketten zullen rond de eeuwwisseling worden vervangen door een nieuw type, de S-4, voorzien van meer kernladingen (MIRV).

De taak van de FAS is tweeledig: in de eerste plaats moeten de eenheden een hoge trainingsstandaard hebben. In de tweede plaats moeten de eenheden op elk moment beschikbaar zijn om door de regering te kunnen worden ingezet. Daartoe worden zowel enkele Mirage IV P bommenwerpers als C135F-tankervliegtuigen in een „Quick Reaction Alert”-status gehouden. Ook de op land gestationeerde raketcomponent onderhoudt een hoge graad van paraatheid (status variërend van 1 tot 5 minuten); dit alles volcontinu.

Uitgaande van de taak van de FAS zijn „command, control, communications” eveneens 24 uur per dag gegarandeerd. De commandant FAS heeft daartoe de beschikking over twee *Centres d'Opération de FAS* (Cofas). Het primaire Cofas bevindt zich in een ondergrondse bunker bij Taverny, een voorstad van Parijs. De commandant FAS staat v.w.b. de inzet van de Strategische luchtmacht onder direct bevel van de president van de Republiek. Hij heeft daartoe rechtstreeks visueel contact met de president. De bevelen voor

de inzet van SLBM's van de FOST worden eveneens vanuit het Cofas gegeven. Behalve aan de „hardening” van silo's en commandofaciliteiten is veel aandacht besteed aan de „hardening” van straalverbindingstations. De zenders en ontvangers daarvan bevinden zich in bunkers onder de grond, en de antenne staat in een betonnen toren. Voorts is veel aandacht besteed aan de redundantie van het verbindingssysteem; zo beschikt men o.m. over twee vliegende verbindingrelaisstations [3].

Afronding

Uit het voorgaande blijkt dat de nucleaire afschrikking van Frankrijk wordt gevormd door de beschikbaarheid en inzetmogelijkheid van prestrategische en strategische strijdkrachten. De strategische strijdkrachten kennen drie nucleaire componenten: van onderzeeboten af te vuren ballistische raketten, op land gestationeerde strategische raketten en de bemande strategische component. Hierdoor beschikt Frankrijk over een coherente en effectieve afschrikking, die een sleutelrol vervult bij het verzekeren van de Franse onafhankelijkheid en het handhaven van de vrede.

Literatuur

1. K. A. Nederlof — *Lexicon politiek-militair-strategische termen*. Samsom, Alphen aan den Rijn/Brussel (1984)66/67.
 2. W. F. Harberts — *Marineblad* (1988) 468 e.v.
 3. *Air Actualités* (1987)(404)19 e.v.
-

A. C. Tjepkema

luitenant-kolonel van de Koninklijke luchtmacht

Doctrinevorming bij luchtstrijdkrachten*

Generaal USAF b.d. Momyer schreef eens over doctrinevorming:

We find ourselves constantly in a dilemma as to whether too much detail has been presented or whether we have become too terse that the meaning (of doctrine) is clouded and darkness descends upon the reader.

Een discussie over doctrineontwikkeling gaat inderdaad onherroepelijk over de vraag hoe extensief en met hoeveel historische voorbeelden een gedachtenvorming over oorlogvoering moet worden toegelicht. Het woord doctrine heeft bovendien een onmiskenbare (Sovjetrussische) ideologische bijbetekenis en wordt derhalve door sommigen geassocieerd met rigiditeit. Aangezien rigiditeit nu eenmaal het tegenovergestelde is van flexibiliteit en flexibiliteit het handelsmerk is van luchtstrijdkrachten, is dit nog een extra reden waarom een discussie over dit onderwerp in luchtmachten moeizaam op gang komt.

Bij de RAF heeft men (evenals overigens bij de KLu) jarenlang gedacht dat de internationale Tactical Air Doctrine, zoals vastgelegd in de ATP-33B, voldoende was als uitgangspunt voor de gedachtenvorming over de bondgenootschappelijke inzet van luchtstrijdkrachten. Deze ATP is echter niet veel meer dan een verzameling definities, met als kernpunt een behandeling van de grondbeginselen van de oorlogvoering. Met zo'n document komt men niet veel verder. Erger nog: belangrijke bondgenoten als de VS, de BRD en Frankrijk hebben die publikatie niet geratificeerd, waardoor de praktische waarde ervan in de zin van doctrinevorming is te verwaarlozen. De huidige Director Defence Studies van het RAF Staff College Bracknell, Group Captain A.G.B. Vallance, is de laatste tijd hard bezig voor wat betreft de RAF in een eigen doctrine te voorzien. Met name de editoriaalen in het blad *Air Clues* zijn opvallend vaak gewijd aan het onderwerp doctrinevorming.

Bij de USAF heeft het nodige denkwerk al lang geleden plaatsgevonden. De USAF bezit een *Basic Aerospace Doctrine*, een *Operational* en een *Tactical Aerospace Doctrine*. Air Force Manual 1-1 begint met een citaat van Generaal Curtis Le May:

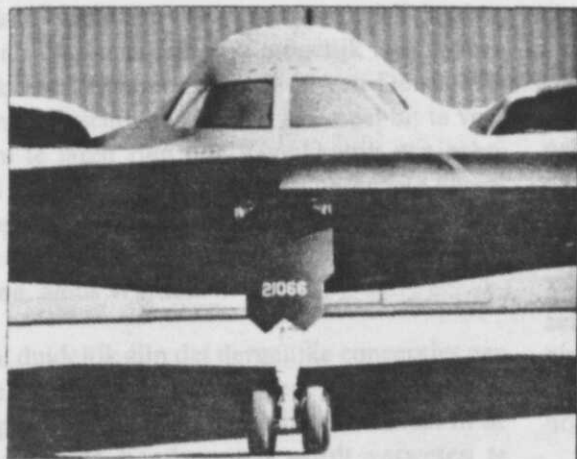
At the very heart of warfare lies doctrine. It represents the central beliefs for waging war in order to achieve victory. Doctrine is of the mind, a network of faith and knowledge reinforced by experience which lays the pattern for the utilization of men, equipment and tactics. It is the building material for strategy. It is fundamental to sound judgement.

Doctrine regelmatig bijstellen

Helderder dan deze tekst is het nauwelijks te formuleren. Wat slechts impliciet met het woord „experience” wordt aangegeven is dat een doctrine regelmatig moet worden bijgesteld. Nieuwe inzichten rijpen door internationale politieke ontwikkelingen, maar vooral ook door technologische vernieuwingen.

Momenteel bevindt de USAF zich op de drempel van een nieuw tijdperk. Het gaat daarbij vooral over de vraag naar de doctrinaire legitimatie van de B-2, ongeveer driemaal zo duur als het duurste militaire vliegtuig tot dusver, de EA-6B Prowler. Aanvankelijk was de B-2 vooral bedoeld om in zg. *Single Integrated Operational Plan*-missies belangrijke militaire doelen als mobiele ICBM's (zoals de SS-25) aan te vallen. Kennelijk heeft de haalbaarheid van deze SIOP-missie onvoldoende indruk gemaakt op de politici die het geld voor de productie beschikbaar moesten stellen. De ontwikkeling gaat weliswaar door, maar voor slechts ongeveer de helft van de beoogde 132 stuks. Thans zetten de USAF-plannen in het Pentagon de taak van de B-2 in een veel breder perspectief. ▷

* N.a.v.: J. W. Canaan — 1989: Global power from American shores. *Air Force Mag.* (1989)(10).

Het duurste militaire vliegtuig aller tijden, de B-2, aanvankelijk bedoeld voor aanvallen op mobiele ICBM's, maar thans in ruimer perspectief geplaatst

Dat perspectief is gericht op de eerstvolgende 10 tot 40 jaar, waarbij men stelt:

In the past, we've tended to focus on military threats. Now we're taking a broader look at all threats to our national interest.

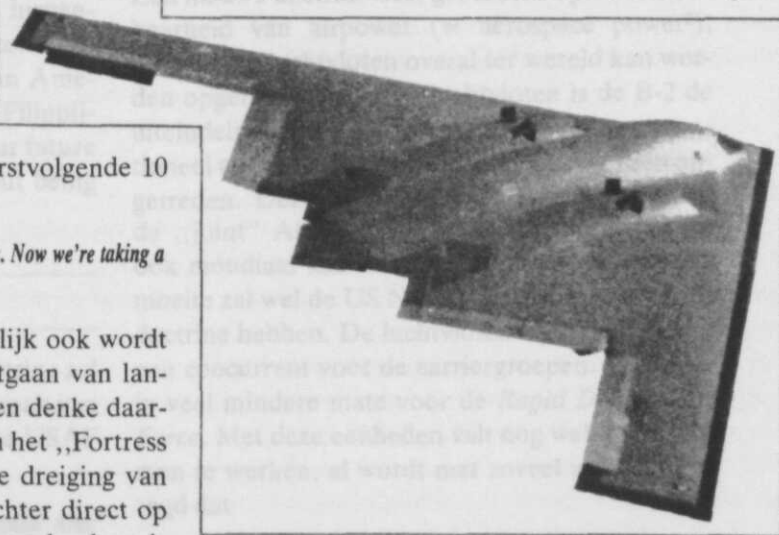
Interessant is dat daarbij uitdrukkelijk ook wordt gekeken naar de dreigingen die uitgaan van landen die thans bondgenoten zijn. Men denke daarbij aan de economische dreiging van het „Fortress Europe”. Nog steeds is de militaire dreiging van de Sovjet-Unie de belangrijkste, echter direct op de voet gevolgd door de dreiging van landen als bv. Libië en Iran. Zulke staten bezitten tegenwoordig offensieve vliegtuigen met een groot bereik of raketten (vaak van Chinese makelij) met chemische of kernkoppen, of zijn althans in staat op termijn daarover te beschikken.

Interessante mogelijkheden

Organisatorisch bieden de technologische ontwikkelingen interessante mogelijkheden. Het denken bij de USAF gaat uit naar de opbouw van luchtvloten, bestaande uit diverse typen vliegtuigen als bv. *long-range bombers*, *shorter-range ground-attack aircraft*, *air-combatfighters* en de *radar-attacking Wild Weasels*. Zulke typen zijn thans ondergebracht in aparte eenheden en separate USAF-Commands als SAC en TAC. Op zichzelf is dat niets nieuws. De Luftwaffe kende in de jaren '30 en in de Tweede Wereldoorlog een dergelijke or-

ganisatie. In feite is ook de carrierconceptie van de US Navy gebaseerd op de aanwezigheid van voor de taak geoptimaliseerde vliegtuigen. *Multi-roling* is daarbij niet uitgesloten; deze conceptie kent echter nogal wat beperkingen.

Echt nieuw in die conceptie is dat deze luchtvloten of „air legions” vanuit de VS zullen opereren. De sleutel daartoe is „range, range and range”, zoals Colonel John A. Warden III onderstreept.¹ Deze range tracht men op lange termijn te bereiken door de ontwikkeling van „aircraft/spacecraft” met een snelheid van Mach 25. Voorlopig zal men het moeten doen met luchtvloten die zullen opereren vanaf bases in de VS dan wel vanaf steunpun-

ten als Goeam en Diego Garcia (Brits; ook onder Kinnock beschikbaar?). Warden onderstreept dat niet alle heil van ruimtevliegtuigen mag worden verwacht. Gevechtstvliegtuigen die vanaf geïmproviseerde strips kunnen opereren, kunnen aan de conceptie ook een belangrijke bijdrage leveren, mits hun bereik maar groot genoeg is. Hij denkt daarbij aan afstanden tussen 500 en 900 km. De taak van de B-2 is in zo'n luchtvloot die van „clean up hitter”.

Als voorbeeld van zo'n „non-SIOP”-missie met B-2's noemen de planners de raid op Libië in april 1986. Deze werd in deeloperaties uitgevoerd door de USAF en de US Navy. In totaal gebruikten de Amerikanen 120 vliegtuigen, waarvan 32 met een offensieve opdracht. Drie à vier B-2's zouden een dergelijke opdracht zonder steun of met één keer

¹ Warden is de auteur van *The air campaign. Planning for combat* (Washington DC, 1988), een veelgeprezen boek dat als thema de essentie van het luchtoverwicht heeft.

bijtanken vanaf het vasteland van de VS hebben kunnen uitvoeren. Het zou mogelijk zijn op een fabriek van chemische wapens in een Derde-Wereldland een schijnaanval met bv. meel uit te voeren om te laten zien hoe gemakkelijk een echte aanval is. De potentie tot het uitvoeren van dergelijke operaties verschaft de USAF in de toekomst een grote effectiviteit in het kader van crisisbeheersing, aldus Warden.

Het zal duidelijk zijn dat dergelijke concepties een hechte nieuwe doctrine vereisen. De USAF-planners spelen goed in op het politieke klimaat in de VS, waarin de bondgenoten wordt verweten te veel te leunen op Amerikaanse militaire inspanningen. Bovendien vragen de huidige internationale ontwikkelingen om terugtrekking van Amerikaanse eenheden uit bv. Europa, de Filipijnen, Japan en Zuid-Korea. „The key to our future will be our ability to project power without being there”, zo zegt een planner.

Kern van de nieuwe doctrine

Vraag is nu wat de kern van de nieuwe doctrine zal zijn. Men heeft die gevonden in een uitspraak van General Vandenberg, bevelhebber van de USAF begin jaren '50. Hij meende:

Airpower is indivisible. We don't speak of a 'strategic' or 'tactical' Army or Navy, yet those terms are constantly applied to the Air Force. The overriding purpose of every plane, whether it is a bomber or a fighter, is to win the air battle on which victory on land or sea is predicated.

Deze opmerking heeft niets van doen met de inzet van luchtmachtkrachten op het operationele niveau, maar ontkent a priori de scheiding tussen strategische en tactische middelen, zonder het onderscheid tussen strategische en tactische inzet te negeren. Een voorbeeld van tactische inzet met

strategische middelen is de B-52 tijdens het beleg van Khe Sanh (Vietnam, 1968). Een voorbeeld van strategische inzet met tactische middelen is de Israëliëse aanval op een kerncentrale in aanbouw nabij Bagdad in 1981. „Indivisibility” betekent daarentegen niet de inzet van de luchtmachtkrachten van de drie krijgsmachtdelen onder één commando. Indien de Amerikanen tijdens de oorlog in Vietnam een dergelijke conceptie hadden verwezenlijkt, zou de uitkomst van de oorlog wellicht niet anders zijn geweest maar zonder twijfel zou de effectiviteit van de lsk aanmerkelijk zijn toegenomen.

Een nieuwe doctrine dus, gebaseerd op de ondeelbaarheid van airpower (= aerospace power²), waarin met luchtvloten overal ter wereld kan worden opgetreden. In deze luchtvloten is de B-2 de uiteindelijke troef waarmee nucleair en conventioneel tegen een reeks dreigingen kan worden opgetreden. Deze luchtvloten passen uitstekend in de „joint” AirLand Battle-doctrine, die immers ook mondiaal kan worden toegepast. De meeste moeite zal wel de US Navy met de nieuwe USAF-doctrine hebben. De luchtvloten zijn zonder meer een concurrent voor de carriergroepen. Dat geldt in veel mindere mate voor de *Rapid Deployment Force*. Met deze eenheden valt nog wel logisch samen te werken, al wordt met zoveel woorden gezegd dat

... the US will resort more and more to airpower to quell conflicts before they get to the point where large armies must be employed.

Welke consequenties de nieuwe doctrine voor de bondgenoten heeft wordt niet vermeld. Het lijkt echter erop dat de „indivisibility” van airpower voor ons tot gevolg heeft dat de Amerikaanse airpower in Europa „invisible” wordt.

² Zie ook: G. E. Myers — Aerospace power: the case for indivisible application. *Air University Rev.* (1986).

R. O. Langelaar

kapitein van de militaire administratie

Glasnost en de hulp van de westelijke geallieerden aan de Sovjet-Unie in 1941-1945

In de Russische geschiedschrijving van de Tweede Wereldoorlog neemt begrijpelijkerwijs de worsteling met Nazi-Duitsland de voornaamste plaats in. Rusland bood immers het hoofd aan de in die tijd grootste militaire macht ter wereld en veroverde zich daarmee een plaats als supermacht. Dit thema is onder Stalin en zijn opvolgers dusdanig uitgewerkt, dat voor de burger in de Sovjet-Unie de ondergang van Hitler uitsluitend aan het Russische leger is te danken.

In deze opvatting is uiteraard geen plaats voor enigerlei hulp die van buiten zou zijn verkregen om die overwinning te bevechten. Dat zou immers de prestatie maar verkleinen. En wanneer het helaas onmogelijk blijkt die hulp geheel dood te zwijgen, dan dienen daaraan zo weinig mogelijk woorden te worden besteed en zoveel mogelijk moet worden beklemtoond dat die hulp toch maar weinig om het lijf had.

Een duidelijk voorbeeld hiervan vinden wij bij Besymenski; in „Sonderakte Barbarossa” [1] vergelijkt hij aantallen van enkele door Rusland zelf vervaardigde wapens met aantallen die door de VS en Engeland waren geleverd en concludeert (!) dat de geallieerde hulp varieerde van slechts 2 tot 12% van de Sovjetrussische produktie. Indien ergens dan is het hier wel heel duidelijk dat de geschiedschrijving in de periode Stalin-Brezjnev tot stelregel had: uitgaande van de gewenste conclusies selecteren wij de daarvoor nodige feiten.

Ook in westerse literatuur weinig over materieel

Merkwaardig genoeg vinden wij ook in de westerse literatuur weinig over de materiële hulp die Rusland van de westelijke geallieerden ontving. Een Nederlands standaardwerk over de Duitse inval in de Sovjet-Unie, de zeer uitvoerige dissertatie van Ten Kate [2] wijdt aan die geallieerde hulp

slechts één alinea van tien regels. Anderzijds is het uiteraard boeiender wapenfeiten te vermelden, het treffen van legers en (lucht)vloten, en opzienbarende operaties enz. te beschrijven, dan uit te weiden over soort, aard en aantallen van materieel dat werd ingezet, laat staan over de herkomst van dat materieel.

Dat neemt echter niet weg dat het bij de strijd van de Russen tegen de Wehrmacht vooral ging om het materieel. Zij beschikten immers over voldoende ruimte en over voldoende manschappen, maar het knelpunt was het materieel. Al in september 1941 reisden Averell Harriman (VS) en Lord Beaverbrook (Engeland) naar Moskou met een lijst van wat hun landen snel konden leveren; daar werd het zg. Moscow-Protocol opgesteld, waarbij Amerika zich verbond gedurende 1942 aan Rusland materieel te leveren ter waarde van meer dan \$ 1 miljard. In maart 1942 verordende president Roosevelt zelfs dat al het volgens dit Moscow-Protocol toegezegde materieel zo snel mogelijk moest worden geleverd, óók als dat ten koste van de eigen bewapening zou gaan (de VS waren toen zelf al drie maanden in oorlog met Duitsland).

Interessante gegevens verstrekt de Poolse generaal Anders, die een en ander van nabij meemaakte, in zijn boek „Hitler's defeat in Russia” [3]. Dit bevat o.a. een lijst van het Russische Commissariaat van Buitenlandse Handel te Moskou, die uitvoerig de leveringen vermeldt van wapens en munitie, transport- en communicatiemiddelen, strategische grondstoffen, industriële uitrusting en kleding en schoeisel, alles gesplitst naar land van herkomst, nl. VS, Engeland en Canada.

Ook prof. Snyder geeft in zijn bekende werk „The War 1939-1945” [4] een aantal indrukwekkende cijfers; deze zijn echter afkomstig van de Duitse

Inlichtingendienst en dus mogelijk ehigszins over-
dreven om de Duitse nederlagen te verklaren.

Effect van materieel op krijgsverloop

Nu geven cijfers over geleverde aantallen vliegtuigen, tanks, luchtdoelgeschut, granaten, trucks, locomotieven, enz. wel een indruk, maar zij zouden eigenlijk moeten worden vergeleken met de verlies- en verbruikscijfers, en die ontbreken of zijn uiterst dubieus. Wel kan men door vergelijking met andere informatie meer aan de weet komen, bv. over het effect van die leveranties op het verloop van de strijd. Zo weten wij dat in 1942 de Russische militaire kracht bijna was gebroken als gevolg van:

- de enorme verliezen, niet alleen aan mensen maar ook aan materieel, in de veldslagen van 1941 en 1942;
- de ernstige produktiedaling als gevolg van het verlies van grote gebieden en de verplaatsing van de bedreigde industrieën naar beoosten de Oeral.

Juist op tijd werden deze verliezen gecompenseerd door de leveranties van de westelijke geallieerden. De aanzienlijke hoeveelheden Amerikaanse en Britse motorvoertuigen en spoorwagematerieel verbeterden de mobiliteit van het Rode Leger zo snel, dat het mobieler werd dan de Wehrmacht. Ondanks zeventien maanden van nederlagen was het Rode Leger in november 1942 mobieler en moderner dan in juni 1941.

Leerzame vergelijking

Uitgaande van deze feiten wordt het des te interessanter om iets meer over de omvang van de westelijke leveranties te weten te komen. Een goede mogelijkheid hiervoor biedt een vergelijking, die voor zover mij bekend, nog nimmer is gemaakt en die als volgt kan worden geformuleerd.

- De leveranties van de westelijke geallieerden aan Rusland kunnen worden gezien als een hoeveelheid produktie van militair-strategisch materieel; stel deze produktie „Pg”.
- Het behoeft geen betoog dat de Duitse oorlogsproduktie enorm is geweest. Na de voorbereidingen hiervoor in de jaren 1933 tot 1938 steeg ze vooral in de jaren 1939/1944 tot ongekende hoogte. Stel die totale produktie in die zes jaren „Pd”.
- Indien wij nu Pg met Pd kunnen vergelijken, hebben wij een alleszins reëel gegeven om de mate van belangrijkheid van de geallieerde hulp vast te stellen.

Zowel Pg als Pd blijken in geld te kunnen worden uitgedrukt. De cijfers die Anders in zijn boek verstrekt, komen over een periode van vier jaar neer op:

- leveranties door de VS: \$ 10,67 miljard;
- leveranties door Engeland (waarin ook gratis wapenzendingen in geld zijn omgerekend): £ 339.202.500;
- leveranties door Canada: (Can) \$ 187.600.

Opgeteld tegen de koersverhouding in 1939 komt het totaal op \$ 12 miljard.

Professor Wagenführ komt in zijn met cijfers overladen, en daardoor wellicht weinig gelezen, boek „Die deutsche Industrie im Kriege 1938-1945” [5] voor de totale Duitse oorlogsproduktie over de zes jaren 1939/1944 op RM 120 miljard (prijsniveau 1939). Dat is, omgerekend in 1939-dollars, totaal \$ 48 miljard.

Nu kan de volgende vergelijking worden opgesteld:

$$\frac{12 \text{ (miljard)}}{4 \text{ (jaar)}} = \frac{\chi}{100} \cdot \frac{48 \text{ (miljard)}}{6 \text{ (jaar)}}$$

waaruit volgt dat $\chi = 37,5\%$, hetgeen betekent dat de Sovjet-Unie van de westelijke geallieerden hulp ontving ter grootte van bijna 40% van de Duitse oorlogsproduktie.

Met dit cijfer voor ogen is het wel duidelijk dat de

Literatuur

- L. Besymenski — *Sonderakte Barbarossa*. Stuttgart (1968)257.
- F. P. ten Kate — *De Duitse aanval op de Sovjet-Unie in 1941*. Groningen (1968)236.
- W. Anders — *Hitler's defeat in Russia*. Chicago (1953).
- L. A. Snyder — *The War 1939-1945* (Ned. vert.). Zwolle (1960).
- R. Wagenführ — *Die deutsche Industrie im Kriege 1938-1945*. Berlijn (1955).
- T. Higgins — *Hitler and Russia*. NewYork/Londen (1966).

MENINGEN

VAN
ANDEREN

Het Nederlandse detachement in Libanon. Blik op de toekomst

Niet helemaal onbekend zijnde met vredesoperaties wil ik gaarne reageren op bovengenoemd artikel van bgen J. C. A. C. de Vogel (*MS 159* (1990)(3)105).

Alhoewel ik de strekking van het artikel volledig onderschrijf, vind ik dat bgen De Vogel toch vaag blijft t.a.v. de (directe) beschikbaarheid van een VN-bataljon. Hij schrijft o.a.: „De feitelijke vulling zou voor wat het beroepspersoneel betreft kunnen geschieden in de vorm van een soort, vrijwillig opgenomen, mobilisabele functie (...)” en: „Voor wat betreft het dienstplichtige personeel zou de vulling kunnen geschieden door degenen die zich bereid verklaren — mogelijk daartoe aangespoord door premie of anderszins — in voorkomend geval gedurende (maar ook een bepaalde periode na) hun eerste oefening te worden uitgezonden.”

Hieruit leid ik af dat van directe beschikbaarheid van een VN-eenheid (bataljon of compagnieën) geen sprake is.

De operationele redenen voor het bestaansrecht van parate eenheden gelden m.i. ook voor een VN-eenheid. Een „sluimerende” eenheid

voor het uitvoeren van een vredesmissie (ook crisisbeheersing) wijs ik af. Men denke slechts aan benodigde reactietijd, onderdeelvorming, beschikbaarheid personeel e.d.

Wanneer de schr. bovendien stelt: „Een dergelijk vullingsstelsel zal ongetwijfeld het bestaande RIM-mobilisatiesysteem enigszins frustreren (...)”, is dat een reden te meer om te kiezen voor parate beschikbaarheid.

Op welke wijze zou zulks kunnen worden gerealiseerd?

1. Handhaaf de gedachte van bgen De Vogel om een (bataljons)kernstaf te formeren (zie zijn artikel).
2. Zorg ervoor de beschikking te hebben over 3 à 4 parate compagnieën (ik denk aan 2 KL-compagnieën en mogelijk 1 compagnie mariniers en/of 1 eskadron Kmar), die in voorkomend geval, t.b.v. een vredesoperatie, aan de bestaande bataljonskern kunnen worden toegevoegd.

Het houden van 2 parate KL-compagnieën voor uitsluitend peace-keeping of peace-enforcement zou wellicht te kostbaar kunnen zijn. Het Zeeuwse adagium „ons bent zunig”, geldt ook hier en verdient landelijke navolging. Ik wil dan ook een pleidooi houden voor het formeren van multi-purposecompagnieën, geschikt voor:

- nationale taken, zoals beveiliging, militaire bijstand, ceremoniële diensten enz., en
- internationale taken in VN- en bondgenootschappelijk verband.

Een lichte infanteriecompagnie (ltinfcie) als multi-purposecompagnie

Daartoe dient een synthese te worden bewerkstelligd van de door bgen De Vogel bedoelde eenheid en de vier varianten die wij in de KL

reeds kennen van infanteriebeveiligingscompagnieën (paraat en mobilisabel). Deze (standaard) ltinfcie komt het beginsel *eenvoud* eveneens ten goede! Het wegnemen van de verschillende typen (lichte) beveiligingscompagnieën zal ons mobilisatiesysteem in goede zin beïnvloeden.

Laat ik het beeld completeren:

- 3 ltinfciën;
- 2 parate en 1 schoolcompagnie;
- alle gevuld volgens het ondasysteem;
- verschillende lichtingsploegen;
- als extra compagnie toevoegen aan een paraat bataljon of een PMC;
- inzet m.b.v. (multi-purpose) helikopter niet uitsluiten.

In de op één na laatste parate maand, dus vlak voor het afzwaaien, zou het toekomstige mobilisabele leidinggevende personeel (cc, plv cc, csm, pelsgtn) onder de wapenen kunnen worden geroepen en krijgt dan o.l.v. het parate organieke aanwezige kader gedurende twee weken „training on the job”.

Door dit systeem is voor de eerstkomende jaren een vormings- en herhalingsoefening overbodig geworden, hetgeen tot aanmerkelijke besparing van geld en beslaglegging zal leiden.

Met dit commentaar hoop ik de denkbeelden van bgen De Vogel in een ruimer toekomstperspectief te hebben geplaatst, met handhaving van het economische principe.

T. H. AALFS, lkol inf

SLOT VAN BLZ. 281

hulp van de westelijke geallieerden voor de Sovjet-Unie allerminst gering was. In het licht van de eerder gemaakte vergelijking is het zelfs niet ondenkbaar dat die hulp in het voor de Russen zo rampspoedige jaar 1942 zelfs van doorslaggevende betekenis is geweest.

Men mag benieuwd ernaar zijn of bij herschrijving van de Russische geschiedenis (waarvan althans de media gewag maken) de glasnost zich ook tot dit punt zal uitstreken. Openlijke erkenning van ontvangen steun kan alleen maar bevorderlijk zijn voor de onderlinge verstandhouding.

Het Nederlandse detachement in Libanon. Blik op de toekomst

De reactie van ikol Aalfs op mijn artikel heb ik met veel belangstelling gelezen.

Mijn uitgangspunten voor de personele vulling van een eventueel nieuw VN-bataljon waren: „vrijwilligheid” en „putten uit de grote algemene mobilisabele pot”. Dat laatste is m.i. niet bezwaarlijk, aan-

gezien er bij typische „vredesoperaties” veelal sprake is van relatief eenvoudige militaire taken. Deze kunnen tijdens een herhalingsoefening, of zelfs nog voorafgaande aan de uitzending, op redelijk korte termijn worden herhaald of alsnog aangeleerd. Dat geldt voor zowel het beroepspersoneel als de dienstplichtigen.

De opvatting van Aalfs is dat het de voorkeur zou verdienen deze potentiële VN-eenheden reeds vroegtijdig bijeen te brengen, waarbij de dienstplicht dan zou worden vervuld in „lichte infanteriecompagnieën” (ingedeeld bij NTC en/of 1 Lk). Als deel van het oefenprogramma zou ook het onderwerp VN-optreden kunnen worden beoefend, waardoor de door mij genoemde herhalingsoefening zou kunnen vervallen. Zodoende zouden de bekende andere voordelen van het ONDAS-systeem ook gelden voor VN-eenheden. Met andere woorden: Aalfs breekt een lans voor de oprichting van lincien die fungeren als „moe-

derenheid” voor RIM-VN-cien. Ik ga tenminste niet ervan uit dat Aalfs bedoelt dat een dergelijke lincie, die een bepaalde noodzakelijke taak vervult, plotseling van die taak zou worden ontheven om te worden uitgezonden.

Aalfs' idee lijkt mij een waardevolle aanvulling op mijn artikel, zij het dat enkele zaken nog nader zouden moeten worden onderzocht. Ik denk daarbij bv. aan het aspect „vrijwilligheid”, waarbij dienstplichtigen al zeer vroegtijdig (bij de keuring?) kenbaar moeten maken dat zij bij een dergelijke eenheid willen worden ingedeeld. De ervaring heeft geleerd dat daarbij soms wat vage motieven een rol spelen. Ook de indeling van beroepspersoneel vraagt een afzonderlijke aanpak, overigens niet afwijkend van alle andere RIM-eenheden.

Al met al toch een suggestie die de moeite waard is om in eventuele nadere overwegingen te worden meegenomen.

J. C. A. C. DE VOGEL, bgen inf

Uniformen in den NATO-Staaten 1900 bis heute

door dr. R. Wirtgen, 316 blz., 135 afb., polyglot. Uitg. (onder ausp. van de Wehrtechnische Studiensammlung BWB): Verlag E. S. Mittler & Sohn, Herford/Bonn, 1989. Prijs: DM 49,80.

ISBN: 3.8132.0331.X

In alle tijden hebben uniformen voor een belangrijk deel het aanzien van legers bepaald. Het Bundesamt für Werhtechnik und Beschaffung (BWB) heeft vorig jaar het 40-

jarige bestaan van de NAVO aangegrepen voor het organiseren van een grote tentoonstelling in Koblenz van veld- en gevechtsuniformen van de NAVO-lidstaten. Op het verzoek tot deelneming aan de expositie is door 28 instituten uit de 15 landen positief gereageerd. Ook het Koninklijk Nederlands Legeren Wapenmuseum heeft een uitgebreide collectie ter beschikking gesteld. Het onderhavige boekwerk is samengesteld als catalogus voor de tentoonstelling (die op 23 december jl. haar poorten sloot). Het biedt, met zijn grotendeels in kleur afgedrukte afbeeldingen en de uitvoerige polyglotte beschrijvingen (Duits, Engels, Frans), chronologisch gerangschikt, een overzicht van de ontwikkelingen van gevechts- en dienstuniformen van de NAVO-landen (incl. Frankrijk). Men kan zich voorstellen dat er sprake is van een rijke verscheidenheid: van de veelkleurige en rijk versierde uniformen uit het begin van deze eeuw, via het veldgrijs uit de Eerste Wereldoorlog, tot het huidige gevechtstenu met zijn camouflagepatronen. Het

beeld wordt gecompleteerd door afbeeldingen van talrijke uitrustingsstukken en wapens uit dat tijdsbestek, zoals gevechtsbepakkingen, gasmaskers, kijkers, gevechtsuitrusting, steekwapens, pistolen, geweren, mitrailleurs, enz.

In het boek is een verdeling in vier periodes gemaakt, beginnende met het tijdvak 1900-1914, waarin het toen nog traditionele veelkleurige (parade)uniform domineerde. De Eerste Wereldoorlog is de volgende periode, waarin het veldtenu met camouflage-overwegingen een aardkleurige, grauwbloauwe of grauwoerene tint kreeg; voorts werd elk versiersel weggelaten en in alle legers deden helm en gasmasker hun intrede. De volgende periode loopt van 1920 tot 1945, in welk tijdsbestek de kwaliteit en het camouflageaspect van het velduniform verder werden verbeterd en de trend naar een specifiek, functioneel gevechtstenu inzette. Ten slotte de tijd na 1945: goede gevechtuniformen, die bescherming bieden tegen klimatologische invloeden, en warmtewerend en waterafstotend zijn. De

meeste NAVO-landen beschikken over deze soort gevechtsskleding. Veelal zijn deze uniformen ook van een camouflagepatroon voorzien. In de tekst wordt vermeld hoe de respectieve staten de praktische problemen bij de verwerving van functionele uniformen voor leger, luchtmacht en marine hebben opgelost.

Het boek bevat een inleiding door secretaris-generaal van de NAVO Wörner die, wellicht ten overvloede, erop wijst dat de alliantie méér is dan een militair bondgenootschap.

De Nederlandse bijdrage is verzorgd door de heren F. Smits, J. Kerkhoven en J. Lenselink. Zij behandelen op onderhoudende wijze ontwikkelingen in het Nederlandse gevechtstenuë van 1912 tot heden,

waarbij zij zich hebben gebaseerd op het Uniformvoorschrift nr 20A uit 1913, de voorschriften van KM en KLu, en op het boek „Uniformen en emblemen van de Koninklijke landmacht vanaf 1912” van M. Talens. Ook is melding gemaakt van de nauwe samenwerking tussen de Nederlandse textielindustrie, wetenschappelijke-researchinstituten en Defensie bij de ontwikkeling van een nieuw gevechtstenuë.

De vele illustraties, de chronologische rangschikking en de uitvoerige beschrijvingen maken dit boek tot een interessant naslagwerk voor wie in uniformen en hun ontwikkeling is geïnteresseerd. En uiteraard zullen ook militair-historici en militaire deskundigen in deze uitgave veel van hun gading aantreffen.

C. D. A. BLANKESTIJN, kol int

Normandy 1944

Allied landings and breakout, door S. Badsey, 95 blz., geïll. Uitg.: Osprey Publ., Londen, 1990. Prijs: £ 7,95. ISBN: 0.85045.921.4

Na de door velen gewaardeerde series *Men-at-Arms*, *Vanguard* en *Elite*, is Osprey, vooral bekend als uitgever van militaria, gestart met een nieuwe serie publikaties, onder de titel *Campaign Series*. Zoals de titel al zegt gaat het hier om een serie boekwerken waarin beroemde en belangrijke veldslagen worden beschreven en geanalyseerd. „Normandy 144” is de eersteling maar, afgaande op de aankondiging, er zullen nog vele indrukwekkende namen volgen, zoals *Austerlitz 1805*, *France 1940*, *Tet Offensive 1968*, *Ardennes 1944*, *Balaclava 1854*, *Angincourt 1415*, *First Bull Run 1861* en *Galipoli 1915*. De serie staat onder eindredactie van David Chandler, hoofd van het Department of War Studies van de Britse militaire academie te Sandhurst.

De keuze van de eerste titel is waarschijnlijk niet toevallig. De slag in Normandië was immers een van de laatste grootste veldslagen in het

westen en bovendien — en dat spreekt wellicht nog meer tot de verbeelding — de overture van de bevrijding van West-Europa. Het uiteindelijke succes van de slag was ook niet vanzelfsprekend en heeft zelfs, thans erop terugziende, enkele malen aan een zijden draadje gehangen.

Het boek begint met een beschrijving van de algemene strategische context waarbinnen „Normandië” zich heeft afgespeeld en vervolgt met drie hoofdstukken over resp. „opposing commanders”, de „opposing armies” en de „opposing plans”. Juist door deze spiegelbeeldige beschrijvingen ontstaat een goed beeld van de situatie zoals die was bij het begin van de feitelijke gevechtshandelingen. De kern van het boek wordt vanzelfsprekend gevormd door een chronologische be-

schrijving van de veldslag zelf, waarbij ruim aandacht wordt geschonken aan de verschillende kleinere slagen daarbinnen, en de uiteindelijke uitbraak. Het wordt afgesloten met een chronologisch overzicht, een (m.i. te beperkte) bibliografie, informatie over het slagveld zoals wij dat thans nog kunnen aantreffen, en met aanwijzingen voor de kennelijk groeiende stroom van „wargamers” die (delen van) deze veldslag willen naspelen.

In navolging van de andere series is, traditiegetrouw, ook dit boek rijk voorzien van authentieke (en minutieus becommentarieerde) foto's, zeer gedetailleerde, gekleurde tekeningen van wapens en uitrusting, kaarten en driedimensionale terreinoverzichten. Ook zijn er diverse tabellen in opgenomen met daarin kwantitatieve en kwalitatieve informatie over de belangrijkste toen relevante wapensystemen. Kortom, ondanks de simplificatie die nu eenmaal noodzakelijk is in een boek van deze omvang, een prima verzorgd, vlot en gemakkelijk leesbaar geschreven boek, waarin een goed en evenwichtig beeld wordt gegeven van de belangrijkste gebeurtenissen en achtergronden van deze belangrijke veldslag in juni 1944. Volgens de uitgever krijgen alle verdere boeken in deze serie een min of meer vergelijkbare opzet en structuur. Dit alles betekent dat de serie niet primair is bedoeld voor de militair-historicus of de professionele wetenschappelijke beoefenaar van de krijgskunde, maar voor al wie belangstelling heeft voor militaire geschiedenis lijkt dit een uiterst belangwekkende en waardevolle serie te gaan worden.

J. C. A. C. DE VOGEL, bgen inf

British defence since 1945

door M. Dockrill, 171 blz. Uitg.: Basil Blackwell, Oxford, 1989. Prijs: £ 5,95. ISBN: 0.631.16054

Onder de titel *Making Contempora-*

ry Britain is het in 1986 te Londen opgerichte Institute of Contemporary History begonnen met het uitgeven van een reeks boeken over de naoorlogse Britse geschiedenis. Voor liefhebbers van militaire geschiedenis zijn uit deze serie twee titels de moeite waard. In de eerste plaats de bovengenoemde. Over dit onderwerp is reeds veel geschreven. Vrolijke verhalen waren dat over

het algemeen niet. Diverse auteurs beschreven, soms met enige weemoed, de afbrokkeling van de Britse militaire-machtspositie, bestaande uit het opgeven van steunpunten, het sluiten van militaire bases en het inkrimpen van de strijdkrachten. Kortom, het sombere verhaal van een „nation in retreat”.

Het verfrissende van Dockrills boek is dat bij hem het betoog niet langer in het teken staat van troosteloos verval en onomkeerbare achteruitgang. Zich baserend op de ideeën van de orthonodoxe defensiespecialist D. Greenwood, toont hij aan dat het Britse defensiebeleid beter in termen van aanpassing dan in die van inkrimping kan worden beschreven. De kern van zijn betoog is dat de veranderende Britse veiligheidsbelangen eenvoudig een herstructurering van de Britse defensie vereisen. Het Verenigd Koninkrijk was na 1945 niet langer gebaat bij het vasthouden aan de traditionele rol van politieagent van de wereld,

maar juist bij een concentratie van de militaire inspanning op Europa. Natuurlijk ging dat gepaard met het voor velen pijnlijke besef de status van grote mogendheid te verliezen, maar dergelijke sentimenten nemen niet weg dat een concentratie op Europa en de NAVO een pure noodzaak was.

Dockrill heeft een kort en duidelijk overzicht geschreven over de naoorlogse Britse defensie. Zijn boek heeft veel prettige eigenschappen. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een conclusie en aan het eind zijn een goed register, een aantal bijlagen met samenvattingen van de belangrijkste Britse defensienota's, een chronologie, en een korte berekende bibliografie opgenomen.

Het voldoet uitstekend als eerste kennismaking met het onderwerp; wie meer wil weten, moet zijn toevlucht nemen tot gedetailleerder publikaties.

drs. B. SCHOENMAKER (SMG/LAS)

Britain & the Falklands war

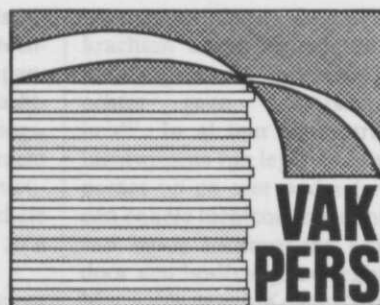
door L. Freedman, 132 blz. Uitg.: Basil Blackwell, Oxford, 1989. Prijs: £ 5,95. ISBN: 0.631.16088.4

Ook dit tweede boek uit de serie is een beknopt overzicht. De belangstelling van de schrijver gaat in hoofdzaak uit naar de vraag hoe het Britse politieke systeem, dat zwaar op de proef werd gesteld, op deze crisis heeft gereageerd, en hij vraagt zich af of er sprake was van een succesrijk *crisismanagement*. Hij komt tot een positief oordeel, maar laat niet na te wijzen op een aantal ernstige fouten en tekortkomingen. De bekendste is het tot zinken brengen van de *Belgrano*, waarbij de Britse regering handelde op basis van onjuiste gegevens en de crisis duidelijk niet onder controle had. De militaire operaties worden niet uitvoerig beschreven. (Daarvoor kan men terecht bij: M. Middlebrook - *Ope-*

ration Corporate: the story of the Falklands war. Londen, 1982.)

Freedman wijst erop dat uit de bestudering van de oorlog niet veel lessen kunnen worden getrokken. Daarvoor waren de omstandigheden te bijzonder. Geen van beide partijen kon bv. een grote slagkracht in de lucht ontwikkelen. In het laatste hoofdstuk, getiteld *Was it worth it?*, vraagt schr. zich af of deze oorlog, waarin geen vitale belangen op het spel stonden, laat staan de nationale veiligheid werd bedreigd, het waard is geweest te worden gevoerd. Hij weet er geen duidelijk antwoord op te geven. „Perhaps it was worth it for Britain's sake”, aldus een oorlogsweduwe.

drs. B. SCHOENMAKER (SMG/LAS)

1989: agressieve visie

De Nieuw-Guinea-luchtcampagne — in het bijzonder de slag in de Bismarckzee — was vanaf het begin multinationalaal (*combined*) en interservice (*joint*) van opzet. Hiervan kunnen wij ook heden ten dage nog iets leren.

De centrale figuur was George C. Kenney, die op 29 juli 1942, als luchtmachtcommandant, werd toegevoegd aan gen. MacArthur, commandant van de South-West Pacific Area (SWPA). Hij werd er geconfronteerd met problemen op zowel strategisch als operationeel en logistiek niveau.

Op *strategisch* niveau waren de SWPA-strijdkrachten op de terugtocht. Bovendien bedreigden de Japanners Australische steden. De SWPA-strijdkrachten bereidden zich daarom voornamelijk voor op de verdediging van het bewoonde deel van Australië. Het belangrijkste *operationele* probleem was dat Kenney's luchtmacht kwantitatief in de minderheid was. Daardoor werd ze meer ingezet dan verantwoord was (*overtasked*). Op *logistiek* gebied was men in dit operatiegebied merendeels afhankelijk van zeevervoer. Mede omdat ook de maritieme strijdkrachten *overtasked* waren stonden de lange aanvoerlijnen uit Amerika naar Australië voortdurend bloot aan Japanse lucht- en onderzeebootaanvallen. Transport over land vanuit Zuidoost-Australië werd bovendien belemmerd door niet op elkaar aansluitende spoorwegsystemen.

Onder deze zorgelijke omstandigheden moet Kenney, al een week na zijn aankomst, luchtsteun leveren

aan de landing op Guadalcanal. Hij besloot de belangrijkste Japanse luchtdreiging tegen Guadalcanal, de Japanse luchtmachtbasis op Rabaul, uit te schakelen. Zijn plan had succes. De Japanners werden zich plotseling de tegen hen gerichte Amerikaanse luchtdreiging bewust. Vanaf dat moment splitsten zij hun scheepskonvooiën op en maakten deze daarmee kwetsbaarder voor Amerikaanse onderzeebootaanval- len.

Mede ter verkrijging van een noordelijk gelegen vliegbasis besloot MacArthur vervolgens Buna op de Noordoostkust van Nieuw-Guinea te veroveren. Dat was echter over zee onmogelijk veilig te bereiken. Daarom besloot Kenney luchttransport te verzorgen voor aanvoer van troepen en voorraden, en voor de afvoer van gewonden. Na afloop van deze succesvolle operatie gaf MacArthur de volgende veelzeggende verklaring aan de pers: *Er valt een bijzondere militaire les te trekken uit deze campagne. Die les gaat over de voortdurend doordachte toepassing van 'airpower', zo eigen aan de mogelijkheden van de luchtmacht, toegepast in zeer nauwe tactische en logistieke verbondenheid met grondtroepen.*

Kenney begon onmiddellijk met de aanleg van een netwerk van vooruitgeschoven bases nabij Buna. Vervolgens begon hij zijn vliegers te trainen in het uitvoeren van lucht-aanvallen op schepen. Al snel kon die vaardigheid in de praktijk worden gebracht toen de Japanners acht vrachtschepen, beveiligd door acht oorlogsschepen, uitzonden voor het bevoorraden van de Japanse troepen in Nieuw-Guinea. Bijzonder aan wat „de strijd in de Bismarckzee” zou gaan heten was de flexibiliteit waarmee de Amerikanen streden. Zo werden o.a. B-24's, wier bemanningen nog onvoldoende waren getraind voor het uitvoeren van luchtaanvallen, ingezet in een secundaire rol (die minder training vergde): luchtverkenning. Daardoor werden andere vliegtuigen ontlast. Anderzijds confronteerde Kenney de Japanse marine met aanvallen op verschillende hoogten, uit verschillende richtin-

gen, met verschillende aanvalswapens en verschillende aanvalstechnieken. Hiertegen waren de Japanners niet opgewassen. Alle vrachtschepen en vier van de acht oorlogsschepen werden tot zinken gebracht in wat werd genoemd: „de vernietigendste luchtaanval van de gehele oorlog tegen schepen, die op zo'n aanval waren voorbereid”.

Na die aanval kon Japan Nieuw-Guinea nog slechts bevoorraden met kleine oorlogsschepen, waaronder onderzeeboten. Deze schepen verloren daardoor hun bedreigende karakter voor o.a. Australië en de aanvoerlijnen uit Amerika. Japanse grondtroepen, verstoken van aanvullend materieel, verloren hun waarde; zo ook de Japanse vliegtuigen bij gebrek aan brandstof. Hierdoor hoefde Kenney zich geen zorgen meer te maken over Japanse luchtverkenningen en kon opgemerkt zijn potentieel aan vliegbases uitbreiden. De aldus opgebouwde „macht in de lucht” en daarmee beheersing van de zee stelden MacArthur in staat met zijn kleine amfibische strijdmacht 56 operaties uit te voeren, ingeleid en begeleid door vliegtuigen, die steeds konden opereren van veroverde, voorwaarts gelegen bases. Churchill zou deze conceptie *tri-fibische oorlogvoering* noemen.

Kenney's belangrijkste attributen waren: operationeel vakmanschap, begaafdheid als luchtmachtcommandant, creativiteit en visie. Zijn *operationeel vakmanschap* bleek uit zijn concentratie op één doelstelling, zijn gevoel voor verrassing, zijn aandacht voor beweging van de strijdkrachten en voor logistiek, en bovenal zijn bekwaamheid om alle bruikbare middelen in te zetten voor het juiste gevecht op de juiste tijd. Zijn *begaafdheid als luchtmacht-leider* bleek uit zijn volledige toewijding aan de gezamenlijke missie. Hij trad de Japanners tegemoet in volledige harmonie met MacArthur. Het resultaat van deze interservice-benadering was vooral in de Bismarckzee opmerkelijk. Want als iets interservice kon worden genoemd, was het wel de tegenstander: een scheepskonvooi, met grondtroepen aan boord, ter

zee geëscorteerd door zeestrijdkrachten en in de lucht beveiligd door jagers. De Japanners kenden echter geen „interservice-eenheid”. In al hun acties traden de luchtwapens van leger en marine separaat op en niet onder bevel van één enkele luchtcommandant. Geen van beide luchtwapens kon daardoor een beslissing teweegbrengen. Met name tegen Kenney's interservice-benadering in de Bismarckzee brak hun dat op. Zijn *creativiteit* kwam bovenal voort uit zijn ontvankelijkheid, zijn vermogen ideeënrijke medewerkers aan te moedigen en goede van slechte ideeën te kunnen onderscheiden. Kenney's *visie* ten slotte bleek uit de mogelijkheden die hij zag van luchttransport, voorwaarts geplaatste bases, antischipoperaties enz. Maar bovenal bleek zijn visie doordat hij MacArthur ervan wist te overtuigen dat de operationele doelstelling in hun strijdtoneel moest zijn: op vooruitgeschoven posities terrein winnen voor de bouw van vliegbases.

Wat valt er nu voor de Nederlandse krijgsmacht nog te leren uit deze campagne in het Zuidwesten van de Stille Oceaan? Vooral de „*tri-fibische*” *oorlogvoering* als basis voor ons denken kan voordeel opleveren. Darbij speelt echter onderling vertrouwen tussen de drie krijgsmachtsdelen een cruciale rol. Nodig is het inzicht dat de krijgsmachtsdelen elkaars doelstelling delen. In de moderne oorlog is de strijd ter zee, ter land en in de lucht nauwelijks los van elkaar te zien; ze vormen elkaars complement. Zoals uit de MacArthur/Kenney-campagne blijkt dient niet alleen de luchtmacht ter ondersteuning van marine en leger, maar kunnen zowel leger als marine ook dienen ter ondersteuning van de luchtmacht. Alle drie elementen zijn *onderling voorwaarden schepend* en daarmee elk op hun beurt van eminent belang. Van *ondergeschiktheid a priori* van een der elementen kan in deze context geen sprake zijn.

C. M. Westenhoff, maj USAF — 1989: Aggressive vision. *Airpower J.* (1989) (Fall) 34.

J. F. W. VAN ANGEREN, lkol KLU